

Kürt Tarihi ve Uygarlığı

Kaynak Yayınları
1-6. Baskı 1991-2000
320 Sayfa

Cemşid Bender

ARKA KAPAK

"Kürtler... Anadolu'nun en eski halkı. Yaşı bilinmeyecek kadar eski... Dünyanın her köşesinde halklar yaşadı. Ama Mezopotamya'nın Zağros'un ayrıcalığı var. Yazının keşfedildiği yer burası. Atın ilk ehlileştirildiği, ilk tekerliğin döndüğü, gökyüzüne ilkel teleskopun doğrulduğu, ilk destanın söylendiği, ilk şiirin yazıldığı, Tanrı ve Tanrıçaların beğenip seçip ilk ayaklarını bastıkları, aile hayatına karışıp çoluk çocuk sahibi oldukları, aritmetik, tıp, ticaret, dış ilişkiler, diplomasi, barış antlaşmaları, ilk türküler, ilk yontular, ilk mutfak, tiyatronun yaratılması için insanlığa kucak açmış bir yöre... İşte bunların hepsinde Kürt halkının alın teri var..."

"Arkeolojik veriler ışığında antikçağda Kürtler... Tarihte Kürt halkının yeri... Efsaneler dünyasında Kürtler... Uygarlık içinde Kürt dili... Kürt uygarlığında sanat etkinlikleri... Anadolu kültüründe Kürt izleri... Zerdüş dini ve Kürtler... Bir Kürt inancı: Yezidilik... Kürt uygarlığında Alevilik... Kürt uygarlığında renk kültürü... Babailer isyanı... Bayram ve şölenler... Newroz Bayramı... Newroz Destanı... Kürtlerde at kültürü... Halı ve kilim sanatı... Kürtlerin uygarlığa katkıları..."

ÖNSÖZ

İki halktan birinin yok sayılması çare değildir. Gerçek o ki, iki halkın arasında hiçbir zaman düşmanlık olmadı. Tarih boyu kader birliği ettikleri pek çok konu var. ... Bugüne kadar resmi ideoloji araya uçurumlar koymamış olsaydı bu handikaplar daha kolay aşılır, Kürt halkının da demokratik, tarihi ve kültürel hakları sağlanmış olurdu. İşte resmi ideolojinin bu konularda yarattığı erozyon alanlarını yemyeşil ormanlara dönüştürmek, sevgi ve barışı egemen kılmak için demokrasiye, halkların kardeşliğine inanmış herkesin dil, din, ırk ayrımı yapmaksızın katkıda bulunması gerekir.

ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA ANTİKÇAĞDA KÜRTLER

Antropolog Morgan'ın vahşet dönemi olarak adlandırdığı... toparlayıcılık süreci, tüm insan ömrünün yüzde 98'ini temsil ediyor. Yani kentleşme, tarıma başlama ve hayvanları evcilleştirme dönemi olan neolitik çağ ile yazılı tarih dönemi toplandığında bu bizim neolitik dönem de dahil günümüze dek geçen zaman süresi insan ömrünün sadece yüzde 2'si kadar bir zamana sığmaktadır.

Paleolitik Çağı Mezolitik Çağı İzledi

Buzul çağının sonlarına doğru günümüzden yaklaşık 11-12 bin yıl önce yeni iklim koşulları belirmeye başladı.

Kürdistan coğrafyasının paleolitik çağ gibi mezolitik çağın da varisi olduğunu görüyoruz. Bu çağın en büyük özelliği, bu dönemde ok ve yayın keşfedilmiş olmasıdır. ... Mezolitik çağın en önemli izlerinden birisi de, bu çağ insanında sanatsal yaklaşımların başlamasıdır. Çünkü mağara duvarlarındaki kırmızı boya ile yapılmış insan ve hayvan süsleriyle karşılaşmaktayız. Bu mağara içi resimlerden Hakkari'de Yüksekova'daki mağaralarda bol miktarda bulunmaktadır.

Mezolitik Çağı, Devrim Çağı Neolitik Çağı İzledi

Bu çağın en önemli özelliği kentleşmenin bu süreçte ortaya çıkmış olmasıdır. İnsan, bu dönemde yerleşik düzene geçmiş, tarımcılığa başlamış ve hayvanları evcilleştirmiştir. Neolitik çağa ait veriler coğrafi koşulların elvermesi yüzünden tüm dünyada ilk önce Zağros'ta yaşandı.

Eski başbakanlardan ve tarih profesörü Şemsettin Günaltay'ın da dediği gibi, bu yörelerde tarihin şafak vaktinden beri Kürtlerin ataları olan *Gutiler* yaşamaktaydı.

1956 yılında Konya'nın Çumra ilçesi yakınlarındaki *Çatalhöyük* bulununca ... İÖ 4750 ile sınırlı olan tarihi *Çatalhöyük* ile İÖ 6500-5800 yıllarına çıkardı. Böylece neolitik çağa ait tarih 1750 yıl daha eskiye gitmiş oldu. 1956'da bulunan *Çatalhöyük*'ten sonra 1964'te ... Diyarbakır'ın Ergani ilçesindeki *Çayönü* kazılarını başlattılar. *Çayönü*'nün yöresel adı Kürtçe olup *Qote Ber Cem'dir*. ... Bu kent merkezinin tarihi Konya'daki *Çatalhöyük*'ten 750 yıl daha eskiydi. İÖ 7250-6750 yılları arasına tarihleniyordu.

Antikçağda Kürtler

Çayönü'nde karşılaşılan —tarih eskiliği açısından— bu olgunun daha sonraki tarihlerde Aşağı Mezopotamya'ya ve Çatalhöyük'e kadar *Ata Kültü* geleneği olarak yayıldığını anlamaktayız. Neolitik çağın bu geleneğinde ölen aile bireylerinin kafaları gövdelerinden ayrılarak boyalarla süsleniyor ve ev içinde saklanıyordu.

Yerleşik düzene geçişin gereği zelzele, tufan gibi yabani hayvan tehlikesi, yangın gibi afetlerin ortaya çıkması ve kentlerin tarlalarındaki ürünlere büyük zarar vermesi *Zağros'ta* ilk kez *Tanrı* fikrinin ve arayışının ortaya çıktığını kanıtlıyor. Çünkü daha önce *mezolitik* çağda mağaralara yapılan hayvan resimleri arasında Tanrı fikrinin doğduğuna ilişkin resimlerin yer alması bu savımızı haklı çıkarır. Toparlayıcı ve avcı olarak yaşayan ilkel insanın ev bark derdi de olmadığı için *Tanrı* düşünüp bulmasına zamanı ve imkanı yoktu.

Uygarlığın Aşağı Mezopotamya'dan Yukarı Mezopotamya'ya (*Zağros'a*) geldiği sanılıyordu. Oysa bu son kazılardan sonra kültür ve uygarlığın Yukarı Mezopotamya'da başladığı, orada geliştiği ve buradan önce Aşağı Mezopotamya'ya indiği ve tüm dünyaya yayıldığı gerçeği ortaya çıkmıştır.

Neolitik Çağda İnsan, İlk Kez Zağros'ta Tarımcılığa Başladı

Dünyada neolitik çağ ilk kez Kürdistan'da başladı. Neolitik çağın en büyük özelliği yerleşik düzene tarımcılıkla birlikte geçilmiş olmasıdır. Dünyada ilk buğday çeşitleri ve mercimek bu yörede ekilip biçilmiştir.

Hayvanların Evcilleştirilmesi

İşte buğdayın ve arpanın keşfine imkan veren yabanıl otların bol bol yetiştiği *Zağros'ta* o dönemlerde yabani koyun, keçi, sığır ve domuzlar da yaşıyordu. Avcıların tarımcılığa başladıktan sonra yakaladıkları hayvanları besleme ve yerleşik düzen gereği ağıl ve ahır gibi hayvanlara özgü yapılar yapma olanakları da ortaya çıktı.

Neolitik çağ bu gibi gelişmelere ilk basamak olarak kalmamış, ayrıca demografik anlamda daha sonraki çağlarda kentleşme, hayvanların evcilleştirilmesi ve tarımcılık nedeniyle Yukarı ve Aşağı Mezopotamya'da nüfus artışlarına neden olmuştur. Tarihte ilk kez etnik yapılanmalar da bunun doğal sonucu olarak gerçekleşmiştir.

Kalkolitik Çağ

Bu dönemin en önemli özelliği bakır aletlerin giderek taşın yerine geçmesi ve kökü neolitik çağın geç dönemlerine uzanan oya bezemeli çanak, çömleklerin görülmesidir.

Kalkolitik Sözcüğünün aslı *khalkolitik* tir. ... Kökeni ise Yunan dilinde bakır anlamına gelen Khalkos ile taş anlamına gelen "lithos"tan türemiştir. Bu döneme bakır-taş çağı dememiz de bundan ileri geliyor. Bilindiği gibi bakır madeni Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde bulunuyordu. *Zağros'lu* sakinler bu madeni kullanmaya başladılar. Bu madenden araç ve gereç yaptılar. Onların bu madeni bulup değerlendirmiş olmaları işte şimdi incelediğimiz bu çağa bakır-taş çağı adının verilmesine neden oldu.

Yazının Öyküsü

Yazının İÖ 3000'li yıllarda Sümerler tarafından keşfedildiğine inanılmaktaydı. Yazının vatanı Aşağı Mezopotamya olarak kabulleniliyordu. Bu *çivi* yazısıydı. Bu tarihten bin yıl sonra Mısırlılar *hiyeroglif* yazısını keşfederek yazılı döneme girdiler. Asya'da ise Çinliler yazıyı İÖ 1500'lü yıllarda bulup kullanmaya başladılar.

Ancak son kazı çalışmalarıyla eski kazı çalışmalarının zaman içinde aydınlığa kavuşturulması sonucu Mezopotamya *bölgesinde* Sümerlere mal edilen *Çivi* yazısının sanıldığı aksine Yukarı Mezopotamya'da başladığı ve oradan çevreye yayıldığı anlaşılmıştır. ... *Şerephan Ciziri*, ... Sümerlerin sanıldığı gibi Aşağı Mezopotamya halklarından olmadıklarını, aksine *Zağros'tan* Aşağı Mezopotamya'ya indiklerini batılı kaynakçalara dayanarak açıklamaktadır.

Yollar kadar bu çağda sulama kanallarının da yaygınlaştığını görmekteyiz. Tarımcılık açısından bu çok önemli bir aşamadır. Dicle ve Fırat başta olmak üzere su kaynaklarının pek bol olduğu *Zağros'ta* nehirler boyu kentleşmelerin çoğalıp gittiğini görüyoruz.

Bakınız bu konuda tarihçi Gordon Childe ne diyor:

Sulama kanallarının kazılması ve bakımı, anayolların döşenmesi, toplumca ve birlikte çalışmayı gerektirdi. Emekten yararlanma haklarını elde etmek için ilkel hukuk prensipleri de işte bu çağda ortaya çıktı.

Güneydoğu Anadolu'nun yani *Zağros'un* bilinen en büyük neolitik çağ yerleşim merkezi olduğu anlaşılmıştır. ... Tarih açısından büyük bir önem arz eden *Zağros'un* bu yöreleri günümüzde büyük bölümüyle Keban suları altında kaldı.

Tunç Çağından Sonra Zağros Halkı, İnsanlığa Demir Çağını Açtı

Demir çağının, diğer Çağlar gibi Kürt halkı için büyük önem taşıdığını biliyoruz. Newroz ve Demirci Kawa gibi. Bu çağa da isim babalığı yapan yine Kürt halkıdır.

Huriler hiçbir dağılma göstermeden büyük bir halk çoğunluğuyla varlığını, Mitanni, Kassit, Urartu ve Med Krallıkları içinde sürdürdü. Mitanniler İÖ 1274-1245 tarihlerinde Asurlular tarafından yıkıldı. 1200 yıllarında ise Büyük Hitit devleti tarihten silindi. B. Piotrovsky'e göre Hititlerin yıkıldığı tarihte Zağros'ta yerli halk Hurri kavimler ekonomik ve kültürel açılarından çok üstün bir düzeyde bulunuyorlardı. Baskılar yüzünden ve gelişmiş kavim olmalarının sonucu kendi aralarında güçlü birlikler oluşturdular. Kaldiler, Kardakalar, Subariler, Muşkiler, Nairiler, Mannerler gibi adlar taşıyan bu topluluklar İÖ 9. yüzyılda Urartu devletini kurdular. Urartu sözcüğü Asurlularca kullanıldı. Anlamı yüksek dağlık bölge demektir. Böylece Zağros yüceltiler kastediliyor.

Kürtçe'nin lehçesi olan Zazaca'da *Piya*: Birlik; *İni* eki ise Urartuca'da hane ve kabile demektir.

İşte Hurri Kürtleriyle başlayan demircilik sanatı böylece Kassit, Mitanni Kürtleriyle süregelmiş ve yine Kürt kökenli oldukları kuşkusuz kesin olan *Urartularla* doruk noktasına ulaşmış, böylece bu beceri ve başarı yüzünden İÖ ilk bininci yıla *demir çağı* adı verilmiştir.

Urartuların egemenlikleri 9 ve 6. yüzyıllarda da sürüp gitmiştir. Urartulardan sonra 612 yılında Asurluların elinden Ninova'yı alan Medlerle Kürt halkının siyasi egemenliği varlığını sürdürmüş antikçağda on bin yıla yaklaşan bu egemenlik 538 ya da 534 yılında Pers kralı Cirüs'ün Med devletini ortadan kaldırdığı tarihe kadar var olmuştur.

Zağros Halkı Kim?

İsmet İnönü Lozan görüşme tutanaklarında bulunmayan ancak yine karşılıklı yazılan bir mektubunda İngiliz iddialarının tersine "Tarihin çok eski dönemlerinde dağlarda Turani kökenli bir halk olan 'Gudu'lar oturuyorlardı. Üstün savaşçı olan bu halkın savaşçı anlamına gelen ismi Asurcaya çevrildiğinde '*Gardu*' ya da '*Kardu*' anlamına geliyordu ki bu Kürt kelimesinin geldiği yerdir". (23 Aralık 1922 tarihli mektuptan. Kaynak: Hasan Yıldız, Fransız belgeleriyle Sevr-Lozan-Musul üçgeninde Kürdistan ve Kürtler).

Prof. Dr. Kaşgarlı'nın ... kitabının 5. sayfasında şunlar yazılıdır:

"Zağros'un ilk sakinleri Lulu veya Lulubiler ile Diyala Irmağı dolaylarında oturan Gutiler bugünkü Kürtlerin atalarıdır."

Kürt tarihinin eskiliği ve Kürtlerin antikçağdan gelen bir halk olduğu hususu, Türk resmi makamlarınca da —dolaylı bir şekilde de olsa— kabul ve itiraf edilmektedir. ... Türkiye Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan *İslam*

Ansiklopedisi'nin içinde... "Kürtler" başlıklı bölümde şunlar yazılıdır:

'Takriben MÖ 2000 yıllarında, iki Sümer eşik taşında bir Kar-Da-Ka ülkesinin ismine tesadüf edilmiştir. Bu ülke Van gölünün güneyindeki Su halkının yanında bulunuyordu. (Revue d'assyriologie Thurcau Dangin.)"

Böylece Kürt halkının, 1071 yılından sonra Malazgirt'ten Anadolu'ya girmiş bulunan Türk halkıyla köken olarak hiçbir ilgisi olmadığını, Milli Eğitim Bakanlığı kendi yayınıyla kabul ediyor.

Gutiler, E. Mayer'e göre İÖ 2550 yılında (Lois Haiphen'e göre İÖ 2622 yılında) Sümer topraklarını tümüyle ele geçirdiler.

Sümerler 3. Ur İmparatorluğu sürecinde (İÖ 2451-2394 ya da İÖ 2456-2399 yılları arasında) krallık yapan Düngi ya da Sulgi zamanında, kendilerine karşı savaş açmak isteyen, Zağros ve Güneydoğu Anadolu'da, dağlık yörelerde mekan tutmuş kavimlerle çarpıştılar. Hepsi de Kürt olan bu kavimler Simuni, Ganhar, Lulubi, Harşi, Kimaş, Urbillum boylarıydı. ... Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi Kürt halkı Gutilerin yenilgisinden sonra da siyasal varlığını yukarıda yazılan yörelerde özgürce yürütmekteydi.

Gutilerin Sümer topraklarındaki yenilgisinden sonra Bitlis bölgesindeki Gutiler Kardaka adını aldılar. Bahtiyari dağları ile çevresindekiler de bağımsızlıklarını kazandı.

Tarihi bulgulara göre, Gutiler'den sonra, bu ülke halkının oluşturduğu ve tarihe damgasını vuran iki yeni Kürt devleti ortaya çıktı' Bunlar, parlak ve ihtişamlı dönemi 725 yıl süren Kürt-Kussi-Kassit devleti ile bu ülkenin yaşama süreci içinde yer alan ve takriben 175 yıllık bir yaşam süren büyük Kürt (Mitanni) imparatorluğudur.

Kürt halkının tarihini, kültürünü, dilini, inanç varlığını, edebiyatını ve folklorunu inceleyenler kasıtlı olarak daima İran etkisi üzerinde dururlar. "Kürtler İrani bir kavimdir", "Kürt dili Farsça kökenlidir", "Cemşid efsanevi İran krallarından biridir", "Zerdüştlük, Yezidiik, Mazdaizm İran dinlerinden olup Kürtlere buradan geçmiştir" gibi sloganlarla karşılaşır dururuz. ... Kürt Guti devletinin tarihi, İran tarihinin başlangıcından 2450 yıl daha eskidir. İran tarihi ortaya çıkmadan önce Kassit-Kürt devleti ile Mitanni Kürt İmparatorluğu da Anadolu uygarlığında boy göstermişlerdir.

Kürt Kassit-Kussi İmparatorluğu

Tarihte bu imparatorluğa Cemşid adı da verilmiştir. Yakındoğu'da ilkçağlarda kurulan ülkelere en güçlü hükümdarın adını vermek ve bununla adlandırmak bir gelenektir. Nitekim Şehname, Kusi-Kassit Krallığından kinaye Kürtlerini, Cemşid milleti sayar. Guti imparatorluğu'nun dağılmasından sonra Guti halkının oluşturduğu bu devlet, siyasal etkinliğini İÖ 1896 ile 1176 yılları arasında sürdürmüştür.

Kürt Kassit imparatorluğu, Hitit ülkesiyle çağdaştı. 20. yüzyıla kadar Hititler hakkında hiçbir şey bilinmiyordu. ... İlk kez Hititlerin varlığı 1907 yılında yapılan kazılar sonunda ortaya çıktı. Bu harabelerde bulunan tabletlerin okunması ise ancak 1917 yılında gerçekleşti. Hitit alfabesinin çözümünden sonradır ki, Kürt Kassit ülkesi hakkında da detaylı bilgilere sahip olabildik. İşte eski tarihlerde, pek çok yabancı yazarın Kürtlerin kökenini on binlerin dönüşünden itibaren başlatmaları, Hitit tarihinin henüz bilinmeyişiinden ileri gelmekteydi.

Babil'in Kürtler Tarafından İşgali

Kürt Kassit-Kusi İmparatorluğunun idari, hukuki, sosyal ve kültürel kurumlarının o devirde en ileri bir düzeyde olması tesadüfi değildir. Çünkü Kassitler İÖ 1530 yılında Babil'i tamamen işgal ettiler.

Kürtlerin Uygarlığa Katkıları

Guti ve Nourrit Kürtleri zamanında atı bir çekme aracı olarak kullanan insanlık, ilk kez Kassit Kürtleri zamanında binek hayvanı olarak kullanmıştır. (Kürt-Kassit halkının tarihte ilk kez atı binek aracı olarak kullandığını belirten kaynaklar için bkz. *Les guides Bleua, Turqui* 1965, Paris, s.677 ve *Külgurens Kilder*, E. D. Philips, Oslo-1961 s.322).

Kerpiç, ilk kez Kürt-Kassit ülkesinde içine saman karıştırılarak ve güneşte kurutularak ev yapımında da yaygın bir şekilde karşımıza çıkar.

Kürt Kassit ülkesinin ve bir süre Kürt Mitanni devletinin egemenliği altında bulunan Kerkük ve Musul bölgelerindeki petrol varlığı, daha o devirlerde bile bilinmekteydi.

Kürt-Kassit devletinin önemli özelliklerinden birisi de mimari alanda büyük sanatçılara sahip olmasındadır.

Özellikle Med Kürtleri döneminde ve sonrasında Kürt mimarlarının Anadolu'da yapılan Perslere, Greklere ve Romalılara ait büyük yapıtlarda başrolü oynadıkları ve yüzyıllardan beri gelen yapı geleneklerini bu imparatorlukların egemenlikleri süresince de uyguladıkları bilinmektedir.

İÖ 612 yıllarını takip eden dönemde Asur devleti, Kürt halkı tarafından ortadan kaldırılmış ve bu ülke o tarihten sonra artık hiçbir siyasal varlık gösterememiştir. Kürtlerin siyasal varlıkları ise Asurlulardan daha uzun sürmüştür ve Pers Kralı Sürus'un Anadolu'yu İÖ 534 yılında işgaliyle son bulmuştur. Ancak Kürt halkı bu işgalden sonra 1 20. yüzyıla kadar yaşadığı yörelerde özerkliğini korudu.

Kassitlerin Kürt Kökenli Olduklarını Gösteren Kanıtlar

İran Eski Eserler eski Genel Müdürü Anderk ... şunları söyler: "*Luristan'da toprak altından çıkarılan eşyaların sahibi, dağlı oldukları anlaşılan, ne zaman yaşadıkları bilinmeyen Hazer dağlık bölgesinde gitmiş olan tarihte Kassitler diye tanınan, yaklaşık 4 bin yıllık geçmişe sahip bir kavimdir. Bu kavim Babil'i fethederek 700 yıla yakın orada egemen oldu. Sonraları dağlarına geri döndüler. At besleyip, Asurlulara sattılar. Tunçtan nefis eşyalar, savaş aletleri, at dizgin ve eğeri, mücevherler, topraktan çanak ve çömlekler, kaplar ve görülmemiş zevk ustalığı ile sanat değeri çok büyük eserler yaptılar. Bugün bulduğumuz bu eserler, onların servetlerinden ve uygarlıklarından arta kalan armağanlardır.*"

Osmanlı tarihçilerinden Ahmet Refik Bey, *Tarihi Umumi'si'nde* Kassitlerin, bugünkü Kürtlerin atası olduklarını söyler. Yine *İranname ve Eşkaniler Devrinde İranlılar* adlı kitabın II. cildinde şu yargıyla karşılaşır: "*İÖ 1800 yıllarında Babil'de devlet kuran, felsefe ve hukukla da uğraştıkları anlaşılan, Kassu ya da Kassit adlarıyla tarihte tanınmış olan bu halkın günümüzdeki Kürtlerin ataları olduğu kesindir.*" (Bkz. *Kürtlerin Kökeni* General İhsan Nuri, s.40.)

Kürt Mitanni Devleti

Kassitlerle Mitannilerin aynı kavimden olduklarını ünlü tarihçiler ortaya koymuşlardır. ... Türk tarihi profesörlerinden eski Başbakan Şemsettin Günaltay da aynı görüştedir.

Tarih İçinde Dün ve Bugün

Öte yandan bu bölgeyi tarihinin ilk döneminden bu yana başkaca hiçbir ulus işgal edip, burada yaşayan halkı yok etmedi. Geçmiş antik dönemlerden günümüze kadar gerçi bu bölgeler, çeşitli kavimlerin örneğin sırasıyla Perslerin, Greklerin, Romalıların daha sonra da Arapların ve Moğolların, Selçukluların ve Türklerin istilasına uğramışsa da, doğu bilimcilerin de yazdıkları gibi Kürt halkı yüksek dağlara çekilerek varlığını korudu.

Böylece tarihi ve coğrafi gelişim de, Kassitlerle bugünkü Kürt halkı arasında hiçbir kopma olmadığını Kassitlerden

günümüze bu bölgeye başkaca hiçbir ülke halkının gelip yerleşmediğini bu bölgenin fiilen işgal edilmediğini, başka halkların bu bölgeye yerleşip eski halklarla karışmadığını kesin bir şekilde göstermektedir.

Ayrıca Kürt bayramlarında örf adet ve geleneklerinde kültür ve edebiyatında efsanelerinde, el sanatlarında, masallarında mutfak sanatında inanç sisteminde Kassit Kürtleriyle tıpatıp bir uygunluk göze çarpar... Günümüzdeki Kürt halkı içinde Guti ve Kassit Kürtlerine ait ortak uygarlığın belirli çizgilerini kolaylıkla bulmak mümkündür.

Sonuç

İnsanlığı ilk kez mağara hayatından kurtaran, emekleyen çocuğu ellerinden tutup yürüten, uygarca bir yaşamın koşullarını tarihte ilk kez oluşturan, Sümerler ve Kürt Halkı olmuştur.

TARİHİ GERÇEKLER AYDINLANIYOR

Hint-Avrupa dilinin Yukarı Mezopotamya kökenli olduğuna dair ... bu tezi ... açıklamak istiyorum. Çünkü bu Kürt tarihinde nirengi noktası teşkil eden çok önemli bir olgudur. Bu sorun çözüldüğü zaman Kürtlerin şimdi yaşamakta oldukları bölgeye dışarıdan mı geldikleri, yoksa bu yörenin en eski halkı mı olduğu çözüme kavuşacaktır. Öte yandan Hint-Avrupa dil grubunun anavatanının da hangi bölgede olduğu açığa çıkacaktır. Hint-Avrupa dillerinin yaratılmasında Kürt halkının payı anlaşılacaktır.

Kürtlerin tarihini Medlerle başlatmak ve Medleri de geyiklerin peşine düşmüş bir kuzey halkı gibi lanse etmek bilimsel değildi. Tarihi gerçeklere aykırıydı.

Hint-Avrupa ya da Ari ırk diye bir ırk yoktur. Kürt tarihi yazdığını sanan bazı kalemler, Kürtleri Ari ırktan bir halk olarak göstermektedirler. Aynı yanlışlık diğer dil topluluklarında yer alan halklar için de yapılmaktadır. Örneğin bir Latin dili vardır. Ama Latin ırkı yoktur. Bir Slav dil grubu vardır, ama bir Slav ırkı yoktur.

Prof. Dr. Bilge Umar bu konuda şöyle söylemektedir “*Ulus, ırk, dil başka başka şeylerdir. Bir İsviçre ulusu vardır. Bir Amerika ulusu vardır. Ama bir İsviçre, bir Amerika ırkı ve dili yoktur. Bir Fransa ulusu ve dili vardır. Ama bir Fransız ırkı yoktur. O halde bir halkın hangi dil topluluğuna ait dili konuştuğunu ele alarak ve o halkın dil özelliğine bakarak O'na bir ırk dayatmak yanlıştır.*”

Kaldı ki, Ari dilin vatanı da Zağros'tur. 1940-50'li yıllardan sonra ortaya çıkan yeni bilgiler bu gerçeği kanıtlıyor. Arkeolojik, aropolojik, onomastik ve etimolojik yeni bulgular, Ari dilin Zağros'ta ortaya çıktığını ve buradan hem Avrupa'ya hem de Asya'ya yayıldığını gösteriyor. Ari dilin Anadolu ve Zağros'ta ortaya çıkmış olması halinde de Kürtlerin yoğun güçlerle Zağros'a gelmedikleri, aksine bu yörenin en eski halkı olduğu tezi kesinleşiyor.

Guti-Hurri-Kassit-Mittani-Urartu ve *Medler*, antikçağda büyük imparatorluklar ve uygarlıklar kurmuş Kürt devletleridir.

EFSANELER DÜNYASINDA KÜRTLER

Destana göre Sümerlerde ölü ve sonu olmayan bir Tanrı inancı henüz bilinmiyordu. Başlangıçta hiçbir şey yoktu ve ilahlara, yere göğe, bütün varlığa yaratılma olanağı verecek olan iki unsur kendiliklerinden beliriverdiler. Bunlardan ilki erkek unsur olan Apsu, yani- tatlı denizi öbürü de dişi unsur olan Tiamat yani tulu su denizidir.

Efsaneye Göre İnsanın Mayası Kan ve Toprak

Gökte kendilerine makam verilen ilahlar istirahat ederlerken onların işlerini yapmaları için Enlil kan ve kemikten insan yapmaya karar veriyor. Bunun için Tiamat'ın ikinci kocası Kingu kesilerek kaniyla insan çamuru yoğruluyor. Bu şekilde insan da yaratılmış oluyor. ... Tek tanrılı dinlerde de Adem ile Havva'nın topraktan yaratıldığı düşüncesinin temeli sayılamaz mı bu bulgu?

Yaratılış efsanesinin sonuç bölümünde iki gerçek ortaya çıkıyor:

- 1- İnsanın yaratılması gökteki ilahların istirahat ettikleri anlarda kendi işlerinin bu yaratıklarca yapılması isteğinden ileri gelmiştir.
- 2- Dini tapınak ve mabetler insanlar için değil, ilahların ikamet, istirahat etmeleri ve diğer ilahlarla bir araya gelmeleri için yapılmıştır.

UYGARLIK İÇİNDE KÜRT DİLİ

Kürt dilinin Farsça Arapça ve Türkçe'den oluşan uyduruk bir dil olduğu öne sürülür.

Curzon, “Kürtlerin tarihi bilinmiyor. Tahminen bu halk tarihsiz ve edebiyatsızdır” demişti.

İran Kralı Sirüs, Kürt edebiyat ve sanatını miraslamıştır. Üstelik Kürt dilinin İran dili üzerinde büyük etkileri ve katkıları da olmuştur. ... Kürtler çoktanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere geçişin köprüsü olmuştur. Gerek Zerdüştlük gerekse Yezidilik bu geçişi temsil eden inanç sistemleridir. Çoktanrılı dinler Greklerden önce Anadolu'da vardı.

Kürtçe Sözcükler Üzerine Notlar

Anadolu'da her uygarlık kendi dilini konuşmuş ve yazmıştır. ... Anadolu dillerinin en eskilerinden biri Hurri dilidir.

İlk yazının vatani da yine Anadolu'dur. Sümerlerle de çağdaş olan Kürt Guti topluluğu Sümerlerle birlikte çivi yazısını kullandılar.

Anadolu'daki yazı dilinin konuşma dilinden farklı olduğu göz ardı edilmemeli. Özellikle kitabelerde, yontmalarda ve tabletlerde yer alan yazılar için bu böyledir. Nasıl insanlık tarihinde bilim, sanat, felsefe halktan kopuk ve halkın anlayamayacağı dillerde yazılarak belli bir aristokrat ve elit azınlığın tekelinde tutulmuşsa, Anadolu'da özellikle Anadolu'nun Batı kesimlerinde *Armeens* yazı dili kullanıldı. Nitekim yüzyıllarca sonra ortaya çıkan Hristiyanlığın kutsal kitabının ilk orijinal nüshası da *Armeens* diliyle yazıldı. Bu nedenle eski kitabelerde ve yontularda bugünün Kürtçesini bulmak olası değil.

Antikçağı Aydınlatan Bir Dil: Kürtçe

Kürt dilinin —halk dili olarak— kitabelere geçmesi, yazıyı İÖ 3000 yıllarında kullanmaya başlayan Kürt Guti ve onların kollarından 2000 yıl sonra Anadolu'da siyasal varlık gösteren Med Kürtlerine nasip oldu.

Kürtçe'deki Kelime Zenginliği

Kürt dilinin uyduruk bir dil olması tezi daha çok politik amaçlar doğrultusunda asimilasyon taraftarlarınca ortaya atılır.

Kürt dili de kendi yapısı içinde çok zengin bir dildir. Leningrad Üniversitesi Kürdoloji Enstitüsü'nce yayımlanan *Kurdosko-rusi Slovari* adlı sözlükte 35 bin kelime yer almıştır. Sorbon Üniversitesi Yaşayan Diller Yüksek Okulu'na bağlı Kürdoloji Enstitüsü ise, 5 bin kelimelik Kürtçe sözlük yayımladı.

Oysa Türk Dil Kurumu'nun büyük katkısıyla hazırlanan ve 1969 yılında yayımlanan Türkçe Sözlükte tüm çabalara karşın 29 bin kelime yer alabilmiştir. Ancak bu 29 bin kelimenin 3 binin Türkçe, 6 binin ise bozularak (yapım eki) ulanmış yabancı kelimelerden olduğu, 20 bininin ise, tamamen yabancı kelimelerden oluştuğu görülmüştür.

Gerçeklerin böyle olması Türk dilinin değerini hiçbir zaman azaltılmaz.

Günümüzde Kürtlerin kendi dilini konuşma yazma kendi türkülerini dinleme özgürlüğüne kavuşturulması istenmektedir. Hiçbir topluluk bize göre kendi dilini konuşmak, kendi sanatını yaratmak için bir başka topluluktan izin almak zorunda değildir.

KÜRT UYGARLIĞINDA SANAT ETKİNLİKLERİ

Sanatsal yaratmalarda tek ayrıcalık, günlük yaşamla ilgili yapılanmalarda oluşmuştur. El sanatları gibi.

Kürtler, çoktanrılı dinlerden sonra tek tanrılı dinlere geçişin köprüsü olan Zerdüştlük ve Yezidilik içinde sanat gücünü pekiştirmiştir. Bilindiği gibi bu inanç sistemlerinde ateş kutsal bilinir. ... Tanrı sayısı ikiye indirilmiştir. İyilik tanrısı Hürmüz ile kötülük tanrısı Ehrimen birbirleriyle sürekli bir mücadele içindedir. Daha sonraki dönemlerde tek tanrılı dinler ortaya çıkacak, kötülük Tanrısı Ehrimen özgürlüğünü yitirecek ve Tanrı'nın yaratması olarak şeytana dönüşecektir.

Eski dönemlerde, yani Zerdüştlük ile Yezidilik geçerli iken, tüm Anadolu uygarlıklarında görüldüğü gibi Kürtlerde de dinsel ayinleri krallar yönetmiştir. Bu ayinler çalgılı, oyunlu ve içkili olarak yapılmaktaydı. İşte müzik ve raks bu ayinler içinde gelişti ve boy attı.

Kürtler antikçağdan çıkıp gelen bu özelliklerini sürekli korudular. Bu konuda Bazil Nikitin şu tanıyı yapar: "*Bence Kürtlerin şiir ve müzik dalındaki ayrıcalığı ve üstünlüğünün nedeni şudur: Kürtlerin komşuları olan Müslüman Türkler ile Hristiyan Ermeniler kendi köklü dinsel halk geleneklerini tamamen terk ettiler. Oysa Kürtler Müslümanlığı benimsedikleri zaman bile eski dinsel halk gelenekleriyle bağlarını hiç koparmadılar*" (B. Nikitin, *Kürtler, Özgürlük Yolu* Yayınları, c.2, s.245.)

Deng-Bej'ler Üzerine

Kürt dili ve kültürüne yasaklamalar getirildikten sonra, sanat varlığı "verbal" yöntemlerle geliştirilmek zorunda kaldı. Çağdaş öykücülüğün yanı sıra, fakat ondan bağımsız ve ayrı olarak bugün dahi o Doğu illerimizin çoğunda Deng Bej anlatıları varlığını sürdürüyor.

Öte yandan hikayeli türkü geleneği de bir Doğu Anadolu buluşudur.

ANADOLU KÜLTÜRÜNDE KÜRT İZLERİ

Sosyolog Durkheim, “Bayramlar ve geleneksel şöenler bir halk topluluğunun uluslaşmasının göstergesidir” der.

Bu sosyal olguyu incelediğimiz zaman, ayrıca Kürtlerin bugün yaşamakta olduğu toprakların en eski halklarından olduğu savı, yanılmaz tek doğru olarak karşımıza çıkar. Anadolu kökenli olarak, Anadolu’da yaşamış eski kavimlerin değişmez ve ayırıcı niteliğini bilim adamları üç nokta üzerinde toplarlar:

a) Anaerkillik, b) Dinsel hayatta içkili ayin uygulanması c) Yirmili hesap. (Sadece yirmiyeye kadar sayma sistemidir. 30 rakamı 10 artı 20 ile, 40 rakamı ise iki kere 20 ile, 100 rakamı 5 kere 20 ile ifade edilir.)

İşte ... bu bilimsel ölçütler, Ön Asya olarak adlandırılan ve içine Anadolu’yu alan bölgede yaşamış ya da yaşamakta olan toplulukların, bu bölge halklarından mı, Ari kökenden gelen kavimlerden mi, yoksa merkezi Asya göçerlerinden mi olduklarını açıklar.

Bu ölçütlere göre Kürtler Asyalı göçerlerden değildir. ... Kürtler İÖ 3000 yıllarından bu yana Sümerlerle çağdaş olarak Anadolu’da yaşadı. ... Kürtler Anadolu’da ve Kürt dili de bir Anadolu dilidir.

Kürtlerde Anaerkillik

Bazil Nikitin anaerkillik konusunu ele alırken “Kürtlerde hala çocukları analarının lakabıyla anma adeti vardır.” der.

İçkili Ayin Geleneğinin Günümüzdeki Görünümü

Kürtler İslamiyet’in yayılmasından sonra da Zerdüştlük ve onun uzantısı olan Yezidilikle ilgisini kesmedi. Gerçi içkili ayin törenlerinde -İslamiyet’in etkisiyle- içki fenomeni kısmen dışlanmış da olsa müzik, raks, “coşku” ve “cezbe” için aranan, özlenen koşulları oluşturuyordu. Oysa İslam’da bunların tümü günah sayılmıştı.

İşte bu ayinleri, Dersim’de yaşamış ve uygulamış olan Nuri Dersim şunları anlatır:

“Kürtçe ilahiler okunur. Kendilerinin, dost ve arkadaşlarının her türlü kötülükten ve tehlikeden korunması için Hode’ye dua edilir. (Türkçe’deki Hüda deyiimi Kürtçe’deki Hode sözcüğünden gelmektedir). Bu niyaz sırasında adeta ağlarlar. Bazen heyecanla kendilerini ateşe atarlar. Yezden (Tanrı) adını anıp, ateşin közlerini ağızlarına alarak kömür haline getirirler. Bu hali gören topluluk coşkun bir halde ‘Hode, Hode’ sesleriyle gökleri çınlatır; sazlar, tamburlar çalınır. Beş altı kişilik halkalar halinde sema ayini yapılır. Sonunda topluluğun en yaşlısı dua eder. Yemekler yenir ve toplantıya son verilir.”

Bu toplulukta okunan ilahilerin, duaların Kürtçe yapıldığını, sema ayininde de Kürt müziğinin uygulandığını vurgular, Nuri Dersimi. Ve sözlerini şöyle bağlar: “Dersim yöresinde ve çevresinde yaşayan Kürt halkı Zerdüş inancının kurallarını hala uygulamakta, nurun kesin zaferine, karanlığın ve fenalığın kesin yenilgisine inanmakta, bu inançlarını Bektaşilik, Alevilik ve Şia şekilleri altında korumaktadır.”

Yezidilik öğretisinde Alman tanrıbilimci Auguste Neander’in de vurguladığı gibi “İyiliği barındıran ruhun aynı anda kötülüğün tohumlarını da taşıdığı ve ruhun Tanrıdan ayrıldığı ve sonunda da bu ruhun Tanrı ile uzlaşacağına, bütünüleşeceğine inanılmaktadır. Hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna dair İslam’daki inancın temelini oluşturur, bu görüş; her varlığın Tanrı’nın bir parçası olduğu ve sonuçta Tanrı ile bütünüleşeceğine dair Yezidilikten çıkıp gelen Tasavvuf- “Bir’sellik” inancının da...”

Kürtler, İslam’ın Anadolu’ya gelişi karşısında katı ve kuralcı yapısıyla bir şekil dini olan bu inanca, antikçağdan gelen mistisizmi ve onun bir kurumu olan Dervişçiliği sokarak, içkili ayinlerin özelliklerinden de katarak kendi damgasını vurmasını bilmiştir.

Yangın havuzları ve ganimetçilikle yayılış hızını bir hayli artıran İslam’ın, Anadolu’da antik çağdan gelen klasik halk dini inançlarıyla ve içkili ayin gelenekleriyle karşılaşınca bu yakıcılığından çok şeyler yitirerek “civilise” bir içeriğe kavuştuğu ve sakinleştiği görülüyor.

Veteriner Nuri Dersimi de Kürt serdarı olarak tanıttığı Ebu Müslim Horasani’ye bağlı seyitlerin Kürt bölgelerine yerleşmelerinden sonra buradaki kültür ve gelenek birikimlerinden esinlenerek ‘Aleviliği’ yaymaya başladıklarını anlatır. ... 700 Hicri tarihinde Horasan’dan Dersim’e gelerek bu bölgeye yerleştiler. Horasan’da olduğu gibi Dersim’de de Zaza Kürtçesi konuşan bu insanlar, günümüze kadar bu dil özelliklerini korudular. Yine Horasan’dan Hicri 680 yılından Anadolu’ya gelen Hacı Bektaş Veli de Mevlana gibi Erzurum’da kaldı. ... Zerdüştlük ile Yezidiliğin uzantısı olarak müzikli ayin geleneğini benimseyen, Yezidilikte görüldüğü gibi raks ve cezbe içinde hede-hode sözcüklerini çağırarak “zikir” yapan (sonraki tarihlerde “hode” yerine aynı anlama gelen “Allah” sözcüğü kullanıldı-C.B.), Kürt kökenli bu inanç dünyası, Rufailik (Ateş yalar, şiş batırılar), Kadirilik, Mevlevilik, Kalenderlik gibi tarikatların yaratıcısı oldu.

Başlangıçta İslam düşüncesine mistisizm aracılığıyla tolerans, insan sevgisi, toplumculuk, düşünce aydınlığı, müzik ve raks (oyun) zenginliğini getiren Kürtler, daha sonraki yıllarda bu olumlu katkılarının bedelini çok ağır ödedi. İslam'da bir rönesans hareketi başlatan sofizm ve mistisizmle bu girişimini başarıya ulaştıran Kürtler, bu düşünce zenginliğin karşı çıkan —Safavilere ve Kürtlere inanç savaşı açan— Yavuz Sultan Selim'in hışmına uğradı.

Dağlık bölgeler dışındaki Kürtlere, bu Osmanlı hükümdarı tarihte eşi ve benzeri görülmemiş bir soykırım uygulanmıştır.

Sema Ayinlerinin Kürt Kökenli Oluşu

Mevlana'nın kitaplarını yazdığını, pek çok konuyu birlikte kitaplaştırdıkları ve ölümünden önce kendisine "Velayet" ve "Hilafet" görevlerini bıraktığı Hüsametdin Çelebi Kürt kökenlidir. Mevlana sağlığında sema ayinini hiçbir kurala bağlı olmadan zaman ve yer seçmeden "improvist" olarak icra ettiği halde Hüsametdin Çelebi Mevlana'nın ölümünden sonra —Sultan Veled ile birlikte— Mevleviliği kurmuş ve düzenli kurallı, simgeli bir sema ayini töresi oluşturmuştur. Yezidilikteki ayin geleneğine —Kürt kökenli olması nedeniyle— sadık kalan Hüsametdin Çelebi, Selçuklu dünyasındaki performansına uygun, sanat ve kültür açısından etkili ve izlenmeye açık, müzik ve raks yapısı zengin, düzenli yapılan bir ayin geleneği yaratmıştır.

Mevlana'dan sonra on bir yıl daha yaşayan ve O'nun tarafından halife olarak görevlendirilen Hüsametdin Çelebi uyguladığı ayin deyimlerinden -orijinaline uygun olarak- Kürtçeyi kullanmıştır. Bu yalnız deyimlerde değil, Yezidilikteki "simge"lerde de görülür. Örneğin sema ayininde manevi lider "Postnişinin" oturduğu post kırmızıya boyanır. Bu post, boş bile olsa önünden geçen dervişler baş eğerek bu postu selamlarlar. Mevleviliğe göre bu post, güneşi temsil eder. Sema yerinin ortasından geçen çizgiye de *Hattı-üstüva* denir. ... Sema sonunda görev yapan tüm "can"ların çektiği "Huuu" (Kürtçe de Tanrı anlamındaki Hüda'nın kısaltılmışıdır) çağrısı da Kürtçe bir deyim olup Yezidi törenlerinden alınmıştır.

Kürtlerde Çelebi Sözcüğünün Tarihi Gelişimi

Çelebilik, Mevlevilerde en görkemli, en önemli unvandır.

Prof. Marr'a göre Çelebi sözcüğü Kürtçedir. 'Çelep' tanrı demektir. Sonuna (i) harfi eklenerek "Tanrısal"-"Tanrı'ya" ait anlamı çıkarılıyor. Burada "çelem" olarak adlandırılan Tanrı'nın Yezidilikteki ay tanrısı olduğu, aydınlığı simgelediği ve Yezidilerin bu nedenle kendilerine 'çelebi' demelerinin doğal olduğunu söyler, Prof. Marr.

Çelebilerin yukarıda belirtildiği gibi "soyluluk" ve "ayrıcalıklı bir sınıfın üyeleri olduğu görüşleri doğrudur. Çelebilik, Yezidilikte olduğu gibi Mevlevilikte de geleneksel yapısını sürdürmüş, "imtiyazlı olma özelliğini" korumuştur.

Mevlevilikte Çelebiler, Cumhuriyet dönemine kadar askere alınmaz ve vergi ödemezlerdi. Devlet tarafından Mevlevi tekkelerine büyük yardımlar yapılmış ve Postnişinliğe terfi eden Çelebiler için Osmanlı Sultanlarınca özen törenler düzenlenmiştir.

ZERDÜŞT DİNİ VE KÜRTLER

Zerdüşt'ün de doğum öncesi ve sonrası mucizeyi olaylara dayandırılmıştır. Zerdüşt'ün anası 15 yaşında iken bir ışık kümesinin ziyaretiyle hamile kalmıştır. Bu durum daha sonraları Hristiyanlığın çıkışında İsa Peygamber için de söylendi. ... 15 yaşına geldiği zaman devrin gelenekleri gereği erkeklik haklarına sahip çıkmış ve babasının malından pay almıştır. Bu malların içinde sahiplendiği bir kemer daha sonra kurduğu dinin sembolü olmuştur. Aynı kemer sembolü yüzyıllar sonra Kürt uygarlığının bir uzantısı olarak Alevilik ve Bektaşilik törenlerinde de mekan tutmuştur.

Zerdüşt'ten yüzyıllarca sonra yine onun gibi mağaralara çekilerek tefekküre dalan peygamberler çıkmış ve Zerdüşt'ün yolunu izlemişlerdir. Zerdüşt'ün bu bulguları Hint kökenli değildir. Çünkü Buda, Zerdüşt'ten yüz yıl sonra dünyaya geldi.

Ancak Zerdüşt, nefis terbiyesi dediğimiz (çile) deneyimlerine karşın yaşamdan hiç kopmamıştı. Dünyada, dünyevi olaylara ve insanların gereksinimlerine eğilen Zerdüşt, yarı göçebe halkı tarımla uğraşmaya teşvik etmiştir. Kabilelerin birleşerek bir toplum meydana getirmeleri de çaba göstermiştir. Çünkü sınırlı bir kavmin peygamberi olmaktansa geniş kitlelere dayalı bir topluluğa inançlarını yaymak onun için daha kolay olacaktır.

Zerdüşt'ün Kimliği

Medler İÖ 612-535 yılları arasında egemenlik kurdular. Zerdüşt'ün yaşadığı ve öğretisini yaymağa çalıştığı yıllar ise 660-580 arasındaki zamanı kapsar. Böylece Zerdüşt, öğretisini, Medlerin güçlü ve egemen oldukları bir dönemde ortaya koymuştur.

Zerdüşt Peygamber Med devleti içinde Magi adı verilen bir aşirette dünyaya geldi. Doğduğu yörenin adı da bağlı olduğu aşiretin adını taşımaktaydı.

Zerdüşt'ün Kürt kökenli olduğunu vurgulayan belgeler pek çoktur. Ama bu gerçek Türk yazınında ve bilim dünyasında hep göz ardı edilmiştir.

Zerdüşt dini çıkışından yüz yıl sonra yeni kurulmuş olan Pers devletinin resmi dini olmuştur. İran dini sayılmasının nedeni de budur.

Zerdüşt Dininin Özellikleri

Tanrı (Ahura) ile (deva) şeytan arasında kesin bir ayırım yapılması Zerdüşt öğretisinin temel ilkesidir. Zerdüştlüğün ilk dönemlerinde dikkati çeken diğer bir özelliği de puta tapmayı kesinlikle reddetmiş olmasıdır.

Evrenin zihin ve madde olarak iki prensipten meydana geldiğini belirte düalist görüş, Pattaweni'ye göre Zerdüşt dininde monoteizme (tektanrıcılık) karşı bir tepki olmaktan öte, gerekli ve mantıklı bir bulgudur ve kötülüğün kökenlerini açıklamak amacından doğmuştur.

Kimi araştırmacılara göre de Zerdüşt, çevresinde var olan katı tektanrıcılığı gelenekselleşmiş olan ayrıcalıklardan soyutlamak ve insanı sihirlerle donatılmış bir tanrı düşüncesindeki tüm bağlardan kurtarmak isteyen radikal bir reformcuydu.

Zerdüşt dininde ateş tapınakları vardır. Kutsal ateş sürekli yanar ve üzerine güzel kokular serpilir. Ayrıca bu dine bağlı kişilerin de evlerinde sürekli canlı tutmaya çalıştıkları kutsanmış bir ateş bulunur. Zerdüştlere ateşe verdikleri sembolik değer yüzünden özellikle Müslümanlar tarafından yanlış olarak "Ateşe Tapanlar" olarak adlandırılmışlardır. İlkel dinlerde gök, güneş, ay, su, rüzgar ve ateş tanrıları vardı. Ancak Zerdüştlere yakıştırdıkları ateşe tanrı gözüyle bakmadılar. Ateşin işlevi Zerdüştlükte tamamen değişmiş ve tapınmalarda bir amaç olmaktan çok bir araç işlevi yüklenmiştir.

Aslında bu dinde karanlık ve aydınlık ikilemi vardır. Sonuçta aydınlık karanlığa galebe çalacaktır. İşte bu nedenle Zerdüştlere kutsal saydıkları bu ateş, tapınaklarda ve içeriye gün ışığı sızmayan hücrelerde yakılırdı. Bu hücredeki ateşe insan eli değmez, nefesle kirletilmezdi. Maşa ve kürekle ateşi besleyen rahipler ellerine eldiven giyerler, ağızlarını bir bezle örtelirdi. Bu kutsal ateş, ayinlerle temizlenmiş odunlarla beslenir, götürüldükleri yerlerde söndürülmezdi.

Pulları ve put evlerini reddeden Zerdüştlük böylece ateş evleri (ateshgan) kurmuştur. Bunlardan dört kemer üzerinde yapılanlara Cahar tag denir. Özellikle Sasaniler Zerdüştlüğü resmi din olarak kabul ettikleri dönemde bu Cahar tagları yaygınlaştırmışlardır.

Zerdüştlük ve İslamiyet

İslamiyet'in çıkışından sonra Zerdüşt inancı geriledi ve bir düşünce-felsefe biçimi haline geldi. Ancak düşün dünyasında bir Kürt dini olarak yaşamını sürdüren bu inanç, daha sonraki tarihlerde kurulan mezhep ve tarikatlarla çeşitli başkaldırmalarda etkin bir rol oynamış ve damgasını vurmuştur.

Hesap Günü ve Srat Köprüsü İnancı

Zerdüşt'e göre hesap günü tanrıya inanmayanlar içindir. Kafir ruh, dünya ile ahreti birleştiren bir köprü altında bulunan cehenneme düşerdi. Köprü'nün ortası bir kılıcın ağız gibidir. Mümin buradan geçerken köprü 15 mızrak boyu genişler ve inananlar köprüden rahatça geçerek ebedi ışık cennetine kavuşurlar.

Mehdi inancının Kökeni

Zerdüşt inancına göre peygamberin ölümünden üç bin yıl sonra Mehdi Saoşyant dünyaya gelecek, bin yıllık bir çalışma yapacak, insanları doğru yola sevk etmeye çaba gösterecektir. Bininci yılın sonunda Mehdi görevini Ahura-Mazda'ya devredecek, büyük hesap günü başlayacaktır. Ölenler eski vücutlarıyla yeniden yaratılarak hesap alanında toplanacaklardır. İlahi yargılama Tanrı, Mukaddes Ruh ve Mehdi'nin huzurunda yapılacaktır. Cehenneme gidenler üç gün boyunca eza çekecekler. Cennete gidenler onların bu hallerini seyredeceklerdir. Bundan sonra herkesi içine alan büyük bir ateş yanarak, bu ateş kafilere erimiş bir maden gibi etki yaparken, inanmışlara ılık süt dökülmüş gibi gelecektir. İnsanların bütün suçları ateşle yakılarak temizlenecek. Sonunda bütün insanlar Ahura-Mazda'nın cennetine gireceklerdir.

Görüldüğü gibi Mehdilik inancı Zerdüştlükten inip gelmektedir. İsevi dinde Mesih'in ve Müslümanlıkta da Hz. Mehdi'nin dünyaya geleceklerine ilişkin bulguların temeli Zerdüştlükle ilgilidir. Öte yandan diğer bir bulgu da şudur: İnsanların ahret günü eski bedenleriyle yaratılacakları yolundaki İslam inancıyla Zerdüştlükteki inanç aynıdır.

Zerdüşt inancında melek ve cin düşüncesi vardır. Ancak bu inançta şeytanlara ve cinlere lanet edilmesi istenmektedir. Oysa İslamiyet'te cin tayfasının iyi ve kötülerden oluştuğuna inanılır.

Zerdüştlükte de günde beş defa ateşin temizliğini korumak için temizleme ayinleri yapılır. Bu ayinler din adamlarının başkanlığında yürütülür. İslamiyet'te de ibadetin (namazın) beş vakit yapılması bir benzerlik değil midir?

Kürtlerin İslamlaşması

Zerdüşt dinine bağlı olan Kürtlerin İslam'ı kabul etmeleri ancak zorlu ve uzun savaşlardan sonra mümkün olabildi. Peygamber'in öldüğü yıl (İS 632) içinde İslam orduları dini yaymak üzere Peru ve Med ülkelerine değin uzandılar. Dicle nehrinden Amu Derya'ya kadar yayılan savaşlar yaklaşık 30 yıl sürdü. Hazar Gölü'nün güneyindeki ayakta kalabilen son Zerdüşt Hanedanlığı da sonuçta 750 yılında yıkıldı. Kürtler Arap istilasına karşı cesaretle ve inançlı bir savaş yaptılar.

İslamiyet'in kabulünden sonra Zerdüşt dini dünyada büyük gerileme gösterdi. Günümüzde halen sayıları çok az olmakla birlikte yine de bu dine bağlılıklarını sürdüren toplumlar vardır.

1976 yılında yapılan tahmini çalışmalara göre dünyadaki Zerdüştlere sayılan 130.000 olarak hesaplanmıştır. Bunların 82.000 kadarı Hindistan'da (özellikle Bombay'da), 25.000 kadarı İran'da, yaklaşık 5000'i Pakistan'da (Karaçi ve Lahor'da), geri kalanların çoğu da Kanada ve ABD'de yaşamaktadır.

BİR KÜRT INANCI: YEZİDİLİK

Genelde Yezidilik bir mezhep sayılır. Ama hangi dinin mezhebi olduğu vurgulanmaz. Batılı doğubilimciler ise Yezidiliği kendine özgü bir din olarak düşünürler. Kimileri de Zerdüştlüğün uzantısı olduğundan Yezidiliği bir Kürt yaratması ve İslam'ın yayılışına eski dinlerin bir tepkisi, karşı koyması olarak yorumlarlar. Çünkü Hz. Muhammed'den sonra Müslümanlığı kabul etmek istemeyen Kürtleri Araplar Harran'dan Siirt'e kadar yol boyunca ibret olsun diye üçer üçer asmışlar ve bunların cesetlerini tefessüh edinceye kadar indirmemişlerdi.

Yezidilik aslında bir mezhep değil, bir dindir. ... Bu inancın da Kitab-ı Celve (Vahiy kitabı) ile Mushaf-ı Reş gibi kutsal kitapları vardır. Yezidiler bu kitapların Tanrı katınca gönderildiğine inanırlar. Yezidilik çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere geçişin köprüsüdür. Aynı özelliği Zerdüşt inancında da gördük. Yezidilikte bir Kürt inancıdır.

Tarihi belgeler, bu inancın, İÖ 2340 yıllarında Guti Kürtlerinin son dönemlerinde *Gudea* ülkesinde var olduğunu gösterir.

Danimarkalı bilim adamı Arthur Christensen *Newroz* ile ilgili araştırmalar yaptığı sırada bu bayramın yukarıda belirttiğimiz gibi İÖ 2340 yıllarında Gutilerce kutlandığını ve Ezagile mabedinde yapılan törenin tıpatıp Yezidi törenlerinin aynısı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Böylece hem *Newroz*'un orijininin hem de Yezidiliğin bir Kürt uygarlık yaratması olduğu kesinleşmiş olmaktadır.

Gudea'da bu bayramın adı *Zagmuk*'tu. Bu deyim daha sonraki tarihlerde anılan *Newroz*'la aynı anlamdadır: *Yeni Gün*. Çünkü *Zagmuk*'ta gece ve gündüzün eşit olduğu 21 Mart günü kutlanıyordu. *Zagmuk*'taki ZA eki Kürtçe'de "yeni doğan" demektir. Ünlü *Zapsu* ırmağı da ismini bu *Zagmuk*'tan almıştır. Yeni doğan su, dağlardaki pınarlardan oluşan nehir gibi. *Zagmuk* hem bereketin hem de yeni yılın başlangıç günü sayılıyordu. Çünkü 21 Marttan itibaren tohumlar yeşermeye başlıyor, ağaçlar çiçek açıyordu. O devirdeki insanlar ve halklar için yeni yılın bolluk ve bereketle donanması çok önemliydi. Bu amaçla kral kendi halkı ve tanrılar arasında aracı oluyordu.

Yezidiler *Zagmuk* törenlerinde olduğu gibi ayinden sonra fakirlere et dağılırlar. Brockelmann bunun yanı sıra Yezidilerin "kendi ölümlerinin ruhu için" kadınlar mezarlıklara yemek götürürler, demektedir.

Yezidilerin ibadet dili ve Yezidi dualarının tümü Kürtçe'dir.

Mushaf-ı Reş ... Kürtçe olarak 152 satırlı ve sıralı alfabeti (şifreli) bir yazı ile kaleme alınmıştır. *Mushaf-ı Reş*'te Sümerlerde ve Guti Kürtlerinde görülen kainatın yaratılış efsanesine yer verilmiştir.

Yezidilikte kainatın yaratılışına en başta yer verilmesi de Sümer ve Gutilerle Medlerde gördüğümüz eski inançların din kronolojisine tıpatıp uymaktadır.

Yezidilikteki Dini Görevler

İbadet: İbadet sabah ve akşam yapılır. İbadetten önce eller ve yüzler yıkanır. Sabahleyin dışarı çıkılarak sarılığının belirgin olduğu sırada güneşe karşı ayakta durulur, dua okunur. Akşam da güneşin batışında güneşe karşı durulur, dua okunur. Yezidiler ibadetlerini başkalarının izlemesini kabul etmezler. Huzur bulmak ve konsantre olmak için kişi,

Rabbiyle yalnız olmalıdır. Yalnız olma imkanı bulunmadığında Yezidi ellerini güneşe karşı çevirip yüzüne sürer, böylece ibadetini yapmış sayılır.

Oruç: Yezidilikte iki çeşit oruç vardır. Birincisini din adamları tutar. Toplam kırk gün olan bu oruç külfetinin yirmi günü aralıkta ve kalan yirmi günü de temmuzda tutulur. Böylece orucun hem yaza hem de kışa rastlaması sağlanmış olur. Ya da sonbaharda, ilkbaharda. Ancak din görevlilerinin tutacakları oruç süresi bunlarla tükenmez. ... İslamiyet'in dışındaki tüm inançlarda din adamlarının daha fazla ibadet etmek zorunda olduklarını pek azımız biliriz.

Herhangi bir oruçluya bir şeye ikram edilirse bu nimete saygı gereği geri çevrilmez. Yenir ve içilir. Ancak bu olanağa karşın, uygulamada hiçbir Yezidi yiyecek verme densizliğinde bulunmaz.

Zekat: Yezidilerin müritler boyu gelirlerinin yüzde 10'unu Şeyh'e, %5'ini Pir'e, yüzde 2.5'ini de fakire vermek zorundadırlar.

Ancak bu toplanan paralarla bunların giderleri halkın bilgisine sunulur. Öksüz ve yetimlerin bakımı, dul ve yaşlıların ikame ve işesi, okuyacak olan öğrencilerin öğrenim giderleri bu fondan karşılanır, Şeyhler ve Pirler kendi gereksinimlerini en azda tutmak zorundadırlar.

Yezidi din adamlarının da zaruri geçim kaynakları bu fondan ödenir. ... Yezidilikte ödenecek miktar ve verilecek yer daha önceden belirlenmiştir. İslam dinindeki zekatla Yezidilikteki bu sosyal dayanışmayı birbiriyle karıştırmak hatalı ve yanlıştır. İslami zekat kurumunda zekatı alan kendi gereksinimi için kullanır. Çünkü zekat yoksula ve muhtaç olana verilir. Yezidilikte ise zekat, toplumun çıkarlarına uygun olarak harcanması koşuluyla toplumun yönetici kadrolarına ödenir.

Hac: Yezidi müminleri her yıl eylül ayının son haftasında Şeyh Addi'nin türbesini tavaf ederek hacı olurlar. Çünkü Şeyh Addi "uluhiyyet" yoluyla Tanrı'nın insanları doğru yola sevk edeceği bir melektir. İnsan kılığında dünyaya gönderilmiştir.

Yezidilikteki Yönetici ve Kurum Temsilcileri

1-Mir

Mir bir çeşit imamet ve halifelik kurumu gibidir. Bugünkü deyimle Diyanet İşleri Başkanlığı da diyebiliriz. Bu kurum din işlerini yönetir. Ancak dünyevi işlerde de başvurulacak son mercidir.

2- Baba Şeyh (İhtiyar)

Şeyh Fahreddin soyundan olanlar arasından seçilir. Bu kurum, Yezidilerin en yüksek fetva makamıdır. Mir'in bulunmadığı sıralarda ona vekalet eder. Saç ve sakallarını asla kesmezler. Baştan aşağı beyaz elbise giyerler. ... Bektaşilik ve Alevilikteki "Baba" ve "Dede Baba" kurumlarının da Yezidilikten çıkıp geldiğini böylece anlamaktayız.

3- Fakir

Yezidi aileler arasında anlaşmazlıkları çözerler. Vaaz verirler, nasihatlerde bulunurlar. ... Hiç durmadan Yezidi toplulukları arasında dolaşırlar. Sırtlarındaki kutsal hırkalarını ölünceye kadar çıkarmazlar. Boyunlarına "Tok" denen bir tasma takarlar. Fakir makamına çıkabilmek için zorunlu durumlar dışında hiçbir zaman bir kılını bile kesmemiş olmak şarttır.

Melek Tavus Kültünün Etkileri

Yezidilere göre Allah ilk olarak "Tavus" yarattı Tavus kuşu ya da Melek Tavus dünyada hiçbir varlık yokken diğer mahluklara "Reis" olarak halk edildi. Çağdaş

Yezidilerin şeytana tapmışları yolundaki savlar doğru değildir. Zerdüşt, insan denen varlığın ruhunda iyi ve kötü olarak iki aykırı gücün var olduğunu bunların sürekli savaştıklarını açıklamıştır. İyilik sembolü Ahura-Mazda melekleriyle, kötülük sembolü Ehrimen ise şeytanlarıyla bu savaşı sürdürürler. ... Onlara göre de tanrısal varlık iyilik ve kötülük diye ikiye ayrılır. Tanrı iyiliği şeytan ise kötülüğü temsil eder. ... Melek Tavus 'abtavus' şeytan, çirkinlik ve kötülük tanrısı olduğundan Yezidiler ondan korkarlar. Bu nedenle de ona saygılı olmak ve kızdırmamak gerektiğine inanırlar.

İşte Yezidilerdeki bu telifçi görüşü "şeytana tapmak" olarak algılamamak gerekir. Kötülük belası üstüme gelmesin yolunda bir tavır alışır söz konusu olan.

Konuklar sofradan kalkmadan çocukları odaya alınmazlar. ... Sofrada oturanlar en yaşlı kişinin konuklara destur vermesinden sonra yemeğe başlarlar.

Yezidiler içinde kutsal görev üstlenenlerin kesinlikle mavi renkli elbise giymedikleri, marul, salatalık ve patlıcan yemedikleri biliniyor. Bu tutumun bir açıklaması yok. *Mushaf-ı Reş'*te de balık, geyik ve horoz eti yemenin yasak

olduğu yazılıdır. Yezidiler yeni doğan çocuklarını hemen sünnet ettirirler. Doğumdan itibaren iki yaşına kadar da Abdi B. Misafirin tûrbesi civarında bulunan ve adına zemzem suyu dedikleri bir suya çocuğu üç kere sokup çıkararak vaffiz ederler.

Yezidiliğin Dağılım Alanı

Yezidilik inancı, Kürt yerleşim merkezleriyle sınırlı kaldı. Zamanla artan dini baskılar yüzünden pek çok Yezidi Kürt aileleri yurtdışına ya da Batı Anadolu'nun büyük kentlerine göçmek zorunda kaldılar.

KÜRT UYGARLIĞINDA ALEVİLİK

İslam dininin silahlı ordu birlikleriyle düzenlediği seferler sonunda yayılma olanağı bulması 'kılıç Müslümanlarının' bölgede çoğalmasına yol açmışsa da Kürt halkının kendine özgü kültür direnişleri geleneksel yapısı içinde bitip tükenmek bilmedi. ... Şeriatın kadınlar hakkında koyduğu kurallar, kölelik kurumu hakkındaki görüşler, ganimetçilik, kısasa kısas, çalışma yaşamını düzenleyen prensipler, ibadet şekilleri ve benzer konular tümüyle Arap insanının mizacına, toplumsal yapısına uygun düşmekteydi. ... Anadolu'ya ulaşan ve oradan İran'a Horasan'a uzanan bu din onun resulü Muhammed'in zamanındaki niteliğini gerilerde bırakmış, dört Halife döneminden sonra mezhepler ve tarikatlar ortaya çıkmıştı.

İmam Ali'ye Karşı Muaviye ve Yezid

Peygamberin ölümünden İmam Ali'ye karşı yapılan haksızlıklar özellikle Cemel, Sıffeyn savaşları ile ünlü hakem olayları ve Ali'nin 9 Şubat 661'de Abdurrahman Mülcem tarafından öldürülmesi, Müslüman uluslar arasında büyük tepkilere yol açmıştı. Ebubekir'in kızı Ayşe'nin politik mücadelede Ali ve evlatlarına karşı Muaviye ile birleşmesi, İmam Hasan'ın zehirlenerek öldürülmesi ve İmam Hüseyin ile yakınlarının Kerbela'da katledilmeleri bir devlet örgütü haline gelen İslam dünyasında aynı inanç uğrunda canlarını fedaya hazır insanlar arasında uçurumlar yarattı.

Halifelik üzerinde hakkı olmasına karşın ülkede huzurun sağlanabilmesi için 632 yılından 656 yılına dek hiçbir istekte bulunmayan Ali, Muaviye'nin zengin ve çıkarıcı, sömürücü, ganimetçi bir sınıf yaratmasına, köle ve cariye ticaretini yeniden başlatmasına ve Arap ulusçuluğu ile Arap derebeyliğinin yeniden boy göstermesine karşı çıktı sonunda... Muaviye, "Dünya nimetleri ve zenginlikler Müslümanlar için yaratıldı. Zengin olmak, varlıklı olmak Müslümanların hakkıdır" diyerek menfaatlara boğduğu kişilerle çevresini genişletip siyasal gücünü artırırken hatta birçok kişiyi parayla satın alırken İmam Ali şunları söylüyordu: "*Bilin ki, sizin imamınız, dünyasında köhne bir elbise ile, iki parça ekmeği kendisine yeter bulandır.*"

Kürt İnanç Kültürünün Önemli Bir Katkısı:

Cami-Dergah İkilemi

İmam Ali'nin ve evlatlarının art arda Muaviye ve oğlu Yezid tarafından katledilmeleri Arap kökenli İslam toplumlarında yüzyıllar boyu unutulmayacak elemlere yol açarken, Anadolu ve Horasan Kürt toplumlarında Arap ülkelerindeki kanlı hesaplaşmalara karşın eski inançların da katkısıyla bu elem temi, İslamiyet'in kabulüyle birlikte yeni felsefenin yaratılmasına yol açtı. Arap kökenli toplumlarda halkın bir bölümünün acılanma, ilenç, ağıt sözcükleriyle özetlenecek tavır ve karşı koymaları İran'da Şiiliğin temelini atarken, Kürt toplumunun yerleşim yerlerinde ise tekke ve dergahların doğmasına neden oldu.

Böylece Kürt yerleşim merkezlerinde Zerdüştlük ve Yezidiliğin uzantıları olarak bu maya ile şekillenen Kürt Aleviliği (buna Anadolu Aleviliği de diyebiliriz) cami kurumundaki hoca, müezzin ve kayyum gibi din adamlarının karşısında tekke ve dergahlarda erenler, pirlar, dedeler, babalar, zakirler, ozanlar (halk aşıkları) gibi "coşku" ve "cezbe"lerini yarattı. Camilerde kılınan namazların karşısında dergah ve tekkeler ve sema (Mevlevilerde) semah (Alevi ve Bektaşilerde) gibi ayin ve Ayini Cemler düzenlendi.

Cami ve dergahlar arasındaki en büyük aymazlık başlangıçta Muaviye ve oğlu Yezid'in camilere ekledikleri minberlerden Ehli Beyt'e ve İmam Ali'ye lanet okutmalarından ileri geldi. İmam Hasan'ın bu lanet okutmalara son verilmesini sağlamak için Halifelikten vazgeçmesi bile beklenen sonucu sağlamadı. ... Muaviye dönemindeki cami kurumu, dünya nimetleriyle zenginliğin Müslümanlara ait olduğunu savunurken, Horasan'da ve Anadolu'daki dergah ve tekkelerde tam aksine ruhsal zenginlik ön plana alınacak "bir lokma, bir hırka" felsefesiyle yola çıkılarak "yoklukta varlığı, varlıkta yokluğu bulma" düşüncesine ulaşılabilecekti.

Kültür Bakanlığına Göre Bütün Aleviler-Bektaşiler Hanefi

Ahmet Yesevi İslam dininin içeriğini, özelliğini anlatır ve Türk-İslam sentezinin tamamen aksine, ümmetçi düşünceler sunar.

İktidar ideolojisinin ürettiği yavelerin amacı; Hacı Bektaş Veli konusunda, Kürt halkının bağrından çıkan ünlü

düşünür Ebül Vefa'nın katkılarını, önderliğini unutturmak ve O'nun yerine birilerini bulup yerleştirmek, Türk-İslam sentezini tüm Alevi ve Bektaşî kitlelere yaymaktır.

Peki Hacı Bektaş'ın kurduğu inanç sistemi, Ahmet Yesevi Türkçülüğünün ürünüydü de niçin Selçuklu döneminde Osmanlılar zamanında yüz binlerce Alevi katledildi? Daha yakın tarihlerde 1838 yılında niçin Güneydoğu Anadolu'da binlerce Kürt kadın ve çocuk köyler basılarak Mareşal Moltke'nin gözleri önünde süngüldendi? Niçin ve neden Kahramanmaraş'ta binlerce kişi Alevi oldukları gerekçesiyle Türkçü olduklarını söyleyen kişilerce yaralandı ve öldürüldü?

KÜRT İNANÇLARININ ALEVİLİKTEKİ YERİ

Kürt ve Türk kökenli toplulukların Horasan'dan Anadolu'ya geldikleri doğrudur. Ama ne var ki, Bektaşî-Alevi düşünürlerini geldikleri yerler değil, yerleşip yaşadıkları yerler etkiledi. Bektaşîlik ve Aleviliği önce Orta Asya'ya bağlayıp sonra Türkleştirmek isteyenler bu felsefeyi Şamanizm gibi bir inanç sistemine dayandırır.

Şamanizm'deki uğurlu, uğursuz hayvan sıralaması, Bektaşîlikteki dört kapı inancının Şamanizm'deki dört Tanrı kavramına benzemesi, sihir ve büyü yapmak, hastaları iyileştirmek, gaipen ve gelecekte haber vermek, ruhun bedeni geçici olarak terk etmesi, göğe yükselip tanrı ile konuşma, Tanrı'nın insan şeklinde görünmesi, tabiat kuvvetlerine hakim olmak, ateşe hükmetmek, kemiklerden diriltmek, kadın erkek müşterek ayinler, tahta kılıçla savaşmak gibi bulgular, Dede Korkut'un Dede Sultan olarak anılması, Bektaşîlik ve Alevilikteki Şaman etkileri olarak gösterilmiştir.

Oysa Şaman inancının bir Türk dini olduğu savı tartışmalıdır. P. Wilhelm Schmidt ile H. Ziya Ülken, Türklerin Gök Tanrı, Gök Yer dinine bağlı olduklarını öne sürerler. İbrahim Kafesoğlu ise Şamanizm'i kabul etmez. Ona göre eski Türklerin dini, tabiat kültleri, atalar kültü ve Gök Tanrı dini olarak üç ana bölümden oluşmaktadır.

Şamanizm'i, tüm yazarlar dini bir inanç sistemi olmanın ötesinde bir sihir ve büyüculük yöntemi olarak yorumlarlar. Oysa Alevilikte ve Bektaşîlikte sihir ve büyü kültü yoktur.

Bektaşîliğin ve Aleviliğin Şamanizm'le uzak yakın hiçbir ilişkisi olmamıştır. Bu felsefi inancı, Zerdüştlük ve Yezidiliğin geleneksel yapısında olduğu kadar Kürt halkının kendine özgü yaşam biçiminde aramak lazımdır.

Alevilikte Yer Alan Kürt İnançları

1) Ayini Cem (İçkili Ayin Geleneğinin Alevilikteki Yeri Üzerine)

Ebu Müslim Horasani'den, Ebü'l Vefa'ya oradan da Hacı Bektaş'a kadar uzanan ve tarihsel yapısı içinde 'Ayini Cem' olarak uygulanan semah törenleri ... "Cemşid" olarak adlandırılan Kürt-Kassit yahut Kassu Ülkesinin krallarının tümüne verilen bir isimden üretilmiştir.

2- Alevilikte Kullanılan Sözcükler Kürtçedir

3- Güneşe Saygı

4- Eline, Diline ve Beline Egemen Olma, Nefsin Tutkularından Arınma

Bektaşîlik ve Alevilikteki bu ana kuralın temeli de eski Anadolu inançlarından çıkıp gelmekte. ... Bektaşîlikteki hukuk düzeni "düşkünlük"te de eline, diline, beline egemen olamayanlara, nefsin arındıramayanlara verilecek cezalar yer alır. Yolun yasaklandığını yapana "düşkün" denir. Onunla artık kimse konuşmaz, görüşmez ve alışveriş etmez. Bektaşî ahlakına göre zulmeden, dedikodu eden, bilgisine göre iş işlemeyen, üzerine düşen görevi yapmayan, birini başkasına gammazlayan, falcılık eden, doğru yolda olan için kötü söyleyen, uyancısı olmayan, emanete hıyanet eden, olgun kişileri birbirinden seçen ve ayrı görenler halkanın dışında kalırlar. Bektaşîler şefkatle Güneş gibi, cömertlikte su gibi, alçakgönüllülükte toprak gibi, teslimiyette ölü gibi, kusurları ayıpları saklamada gece gibi olmak zorundadırlar. Tüm bu kurallar Zerdüştlük ve Yezidilik uygulamalarının içinden çıkıp gelir ve Anadolu'da bu inancı temsil eden Kürt toplumlarınca İslamiyet'in kabulünden sonra Bektaşîlik ve Alevilik felsefesine monte edilmiştir.

KÜRT UYGARLIĞINDA ALEVİLİK PATLAMASI BABAILER İSYANI

Kürt uygarlığının bir ürünü olan Alevilik, "inanç felsefesi" ve "yaşam biçimi" yaratırken politik, sosyal ve ekonomik alanlarda da halkı yüreklendirmiş ve kötü yönetimlere karşı başkaldırıları yaratmıştır. Kürt halkının yüzyıllar boyu sergilediği toplumsal tepkilerin çoğunluğu "dinsel" karakterlidir. Kitleleri harekete geçirmek için Kürtler, inanç zenginliklerinden yararlandılar. Sosyal patlamalar dinsel faktörlerle beslendi ve isyanlara olumlu ortamlar hazırladı. ... İsyancıları yaymak, geniş halk kitlelerine mal etmek hatta diğer etnik gruplara da bulaştırmak için "din faktörü" göz ardı edilmedi.

Yıl 1240. Anadolu'da Selçuklu egemenliği! ... Selçuklu vezirlerinin çoğu İran kökenli. İçlerinde Ermeni, Rum olanlar da var. Sarayda İslam henüz tam oturmamış. Sultan anaların bir bölümü Hristiyan. Sultan evlatlarının bir bölümü de öyle. Resmi dil: Farsça!

Selçuklu kentlerinde yerleşik düzende olanlar, göçerleri aşağılıyorlar. Özellikle Türkmenleri: "Etrak-i bi idrak", "Etrak-i mütegalibe", "Etrak-i n bak Harici" gibi. Etrak'ın sözlük anlamı: Türkmen, Mevlana ve Arif Çelebi de "yapılacak bir inşaat varsa İranlı'yı, yıkacak bir şey varsa Türkmenleri getiriniz" diyorlar.

İşte isyan öncesi Selçuklu başkentinde görünüm bu. Kırsal kesimlerde ise vergilerle, gittikçe kötüleşen toprak rejimiyle ezilen topluluklar: Kürtler, Türkmen göçerler, Rumlar, Ermeniler ve diğer etnik gruplar.

Babai İsyanının Ekonomik Nedenleri

Selçuklularda topraklar "miri malı"ydı. Yani devlete aitti. ... Devlete ait toprakların bir bölümü askeri şeflere, devletin ileri mevkiilerindeki memurlarına ve diğer yöneticilerine "ikta" olarak verilmekteydi. Mülkiyet devlette kalıyordu.

Özel mülkiyet sınırlı olarak benimsenmişti. Kent ile bazı köylerin çevrelerindeki bahçe, bağlarla, arpa ve buğday tarlaları gibi. İktâ sahibi olanlar bu yerlerde yaşayan Müslim ya da Gayrimüslimlere bu arazileri kullanmaları için bırakır ve karşılığında da "haraç" ya da "öşür" alırlardı. Selçuklu devleti bu sistemin yanı sıra bir de "Divanı Malikane" adında bir çeşit toprak kullanma imtiyazı tanıdı. Bu topraklar da yine devlet hizmetindeki bazı şahıslara bırakılmıştı. Ancak bu toprakların satılması, bağışlanması ve miras yoluyla intikali yasaktı. Bizans hükümdarlığının feodal toprak sistemine göre Selçukluların uyguladıkları bu yöntem —o döneme göre— ilerici bir sistemdi ve yerli halkla devlet arasındaki bütünlüğü koruyordu. Çünkü devlet büyük toprak sahiplerinin oluşmasını önüyor ve toplumda uçurumların yaratılmasına olanak tanııyordu.

13. yüzyıl başlarında köylüler ve göçebeler lehine olan müşterek mülkiyet yerini özel mülkiyete bıraktı. Köylerde toprak aristokrasisi hortladı, Büyük toprak sahipleri köylüleri ırgat olarak çalıştırmaya başladılar. Böylece devlet ile köylü sınıfı arasında palazlanan bir aracı sınıf peydahlandı.

Bu kötülük yetmiyormuş gibi bir de askeri iktalar vakıf haline dönüştürüldü. Bazı sipahiler ve bazı umera iktalarını vakıf haline getirerek kendi evlatlarına bıraktılar. Bu topraklardaki devlet elini kestiler. Yerli köylüler, etnik halk ve Türkmen göçerler sıkıştı. Ekecek arazi, hayvanları otlatacak mera ile kış geçirmek için kışlak bulamadılar. Bir yandan toprak düzeni bu hale gelirken, bir yandan da Anadolu'ya göçen insanların sayılarında büyük artışlar oldu. Moğolların önünden kaçan Horasan ve İran bölgelerinden akın akın gelen Kürt ve Türkmenler soluğu Selçuk'ta almaktaydılar. İlk dönemlerde Selçuklular göçlerden şikayetçi olmamışlardı. Çünkü Anadolu bozkırları boştu. ... Ama 13. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra işleri birden değişti. Moğol korkusu, Moğol zulmü yaklaştığı bölgelerdeki insanları yatak yorgan önüne katıyor, kovalıyordu. Nüfus yoğunluğu birden öyle arttı ki, eskiden yerleşmiş olanların da hayatı alt üst oldu. Devlet, gelenleri artık yerleştiremiyordu. Göçerlerin uğraşları genelde hayvancılıktı. Pek çoğu koyun, at ve deve sürüleriyle çıkıp gelmişlerdi. Yerleşik halk ekili yerleri onlar için kışlağa ve meraya çevirmek istemiyordu. Bir çıkar çatışmasıydı söz konusu olan. ... Göçerler çaresiz kalınca kervanlara saldırdılar. Kent ve köylerde gasp, yağma, hırsızlık gibi suçlarda büyük artışlar görüldü. Yakıp yıkmalar gırla gitti. Göçerler için başkentte kötü yakıştırmaların söylenmesinin bir nedeni de bu kötü davranışlardan kaynaklansa gerek.

İsyanı Kolaylaştıran Dini Nedenler

13. yüzyılda Kürt yerleşim merkezlerinde Alevilik ve Bektaşiliğe bağlı dergah ve tekkelerde yoğun dinsel törenler ve gösteriler sergileniyordu. Selçukya'da ise İslami devletin özelliklerini içeren Sünni Müslümanlık geçerliydi. Dört halife döneminden sonra Muaviye ile ortaya çıkan bu itikat kolu, halktan kopuk, zenginleşmeden yana, aristokrat ve elit kişilerin dayattıkları istek ve gereksinimlere göre ayarlanmış, kölelik ve cariyeye düzenini yadsımayan, ibadette yerleşik yaş biçimine göre uyarlamalar getiren, kadın ve erkeğin tapınmalarını birbirinden ayıran, kadını çalışma hayatından çekip alan prensipler içeriyordu. Oysa Anadolu'ya göçenler iş ve çalışmalarını kadınlarla birlikte yapmak zorundaydılar. Yolculuklarını da... Gezgini olduklarından ... yerleşik koşullara göre ayarlanmış bir din uygulamasına, ibadet şekline ayak uyduramazlardı. Nitekim ibadetlerini de kadınlarla birlikte yapmak zorundaydılar.

Bu yüzden Sünni Müslümanlık yerine Kürt halkının yaratması içkili ayin geleneğinin bir uzantısı olan Aleviliğe, heterodoks bir din anlayışına bağlandılar.

Mehdi'lik İnancının Varlığı ve Kürtlerde "Beklenti Kültü"

Tüm dinler içinde bir kurtarıncının geleceği inancı, açık ve seçik Zerdüştlük dininden gelir. Oradan Hristiyanlığa ve Müslümanlığa bulaşır.

Anadolu'daki başkaldınlar Zerdüşt ve Mazdek kökenlidir. Ebu Müslim ya da Mehdi'nin geleceği inancıyla, Tanrının kendilerine "hulul" ettiği inancı egemendir. İsyanı başlatanlar daima kendilerini bir kurtarıcı olarak görmüşlerdir. İnandırmak için de sihir ve büyü yapmışlar, bu gösterilerini bir "keramet" olarak sunmuşlardır.

İsyanın Önderi Baba İshak'ın Kimliği ve Kişiliği

Amasya Tarihi yazarı Hüseyin Hüsameddin ... 1924 yılında yayımlanan eserinde Baba İshak'ın asıl adının İsaac olup Comnenos hanedanına mensup bulunduğunu ve Amasya'da bir Rum imparatorluğu kurmayı düşündüğünü öne sürer. Başarıya ulaşabilmek için Müslüman kimliği altında Müslümanlıkla Hristiyanlık arası bir doktrin geliştirmeye çalışmıştır. Baba İlyas ile dostluk kurmadan önce İran'a gitmiş ve orada Hvand Alauddin Muhammed isimli bir İsmailiye reisinden Batınlığın esaslarını öğrenmiştir der. Babai İsyanının önderi olan Baba İshak'ın Türkmen olduğunu öne süren bir tarih araştırmacısıyla karşılaşmıyoruz.

Baba İshak Kürt kökenlidir. Çünkü Kefersund bölgesinde o tarihlerde Kürt halkı yaşamaktaydı.

Baba İshak İsyanının başlatıldığı ilk merkez Kürt halkının yaşadığı Kefersund, Samsat ve Adıyaman yöresi içinde bulunuyor. İşte isyan hareketi bu bölgeden Malatya'ya doğru yürümüştü.

Baba İshak İsyanında yoksul halkı ikna etmek için kullanılan yöntem "Beklenen resulün geldiği" şeklindedir. Ebu Müslim'den bu isyana kadar gelip geçen diğer başkaldınlardaki bu Kürt çıkışlı benzerlik yadsınamaz.

İsyanın Başlangıcı ve Sonu

Ayaklanma 1240 yılının sonbaharında başladı. Baba İshak büyük çoğunluğu yöre halkı Kürtlerden, oluşan yandaşlarıyla, Türkmen boylarını harekete geçirdi. Kefersund, Adıyaman, Gerger ve Kahta isyancıların eline geçti Baba İlyas'ın peygamberliğine inanmayanlar öldürüldü. ... Sivas yengisinden sonra Anadolu'da yüz binlerce insan Babai İsyanına katıldı. ... Bu arada savaşa katılanlar yağma ve talan yapmaktan da geri kalmıyorlardı. ... Sonunda Baba İlyas öldürüldü. ... Kadın, çocuk Babailerin tümünü kılıçtan geçirdiler. ... İki buçuk aydır süren ayaklanma sona erdi.

Sonuç

Baba İshak'ın başkaldırısı Ebu Müslim'le başlatılan isyanların bir devamıdır.

İsyanlar, Emevi ve Abbasi Sünnilerinin dini dayatmalarına karşı eski Kürt inançlarının gösterdiği bir tepki sonucu olmuştur.

İsyanın pratiğe dönüşmesi 'Bir kurtarıcının geleceği' şeklindeki Zerdüştlük ve Yezidilik felsefesinin "beklenti kültü"ne dayandırılmıştır.

İsyanların çıkışında ekonomik nedenler de aktif rol oynamıştır. İsyanı Kürt önderler hazırlamış ve uygulamaya koymuştur.

KÜRT UYGARLIĞINDA BAYRAM VE ŞÖLENLER

Mihrican-İydi Kürdi Bayramı

Kürtlerde Newroz yılbaşısıdır. 21 Mart tarihi ise yeni yılın başlangıcıdır.

Morier Kürt Kralı Cemşid'in Babil'e gitmesi olayına dayalı bu bayramın aynen Kürt halkının zalim Dahhak'tan kurtuluşunu da simgelediğini ve bu amaçla yapıldığını vurgulamıştır.

Çeşne Tolan (Tolidan) Bayramı

Zerdüşt Kürtlerinde "Sede" diye adlandırılan bu bayramın Huşeng'in o gün ateşi bulduğu ve Kürt Kralı Feridun'un da Dahhak'ı aynı gün yendiği için yapıldığına inanılmaktadır. ... Oysa diğer Kürtler bu bayrama intikam alma bayramı demektedirler.

Hıdır (Hızır) Bayramı

Hıdır için yapılan Hıdırellez bayramı da Kürtlerden diğer toplumlara geçmiştir. Kürtlerin intikam savaşını "Hızır" yardımıyla kazandıkları efsanesi ağırlık kazanmıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra da Zerdüştlük ve Yezidilikteki ışık yakma ve ateş tutuşturma geleneği varlığını korudu.

İşte Hızır bayramında ... o gece her evde yardımcıya saygı için iki ışık yakılır. Sabaha dek söndürülmez. Böylece "Hıdır"ın evlerine uğrayıp, onları onurlandıracağına inanılır.

Bu töreni komşu Ermeni halkı da Kürtlerle birlikte aynı günde yaparlar. Ermeniler bu bayrama Diyanet araç ya da Terandaz adı vermişlerdir.

Ateşe kutsal gözle bakan eski Kürt dinlerinden Zerdüştlük ve Yezidiliğin Kassit Kürtleri zamanından aldıkları bu geleneğe göre, Demirci Kawe tarafından Dahhak'a karşı çıkarılan ayaklanmada isyanı taraftarlarına haber vermek için çevre tepelerde ateş yakması tarihi olayı da bayramlarda kutlanır.

Zerdüştlükteki Bayramların Benzerliği

"Zerdüştlerde her ayın ve her günün ayrı anlamı vardır. Bu olayların ve günlerin birer bayram olarak kutsandığını bilmekteyiz. New'roz (yeni yıl) aydınlık ve gerçek Tanrısı Mitra'yı kutsayan ekinoks günleri (21 Eylül sonbahar dönümü ve 21 Mart ilkbahar dönümü) ve bir mevsimden diğerine geçerken yapılan Gahanbahar yani yeni ay ve dolunay günleriyle bitmekte olan yılın son günleri bunlara örnek gösterilebilir." (Dr. A. Medyalı)

İnsanlık tarihinde ilk takvimi düzenleyen Kassit Kürtleri...

Zerdüşť kaynaklarının bu ünlü "Gahanbar"ları, Dersim'deki Zaza Kürtleriyle Ermeniler tarafından kutlanan "Gaxand" bayramıyla kusursuz bir benzerlik gösterir. Bu bayram sona ermekte olan yılın son günlerinde kutlanır. M. Nuri Dersimi de bu benzerliği Zerdüşť geleneğine bağlamıştır.

Mihrican'ın kutlanması da Newroz gibi altı gün sürüyordu. Günlere verilen adlar da aynıydı. Bu iki bayram arasındaki en büyük benzerlik ise her ikisinin de yeni yıl bayramı olarak kutlanmasıydı.

Dersim'de Yapılan Bayram ve Şölenler

Dersim bölgesi Guti'lerden başlayarak 20. yüzyıla kadar tam beş bin yıl aralıksız özerkliğini korumuş bir toprak parçasıdır. Bu nedenle Kürt folklorunu, edebiyatını, sanatını, kültürünü incelemek isteyenler için Dersim bugün bile çok zengin kaynaklar içermektedir.

Doğu takvimine göre aralık ayının başlangıcında üç gün oruç tutulur. Orucun bitiminden sonra büyük şenlikler düzenlenir. ... Bu bayram Kürtler arasında bayramların en büyüğü ve kutsalı sayılır. Çünkü Kürt Peygamber Zerdüşť'e adanmıştır.

Hıdır İlyas Bayramı: Ocak ayının sonunda üç gün oruç tutulur. Bu üç gün süresince, bazı genç kızlar su içmezler. Rüyalarında kendilerine su verecek gençle evleneceklerine inanırlar. Oruçtan sonra (kavut) dedikleri kavrulmuş buğdaydan yapılmış unu, bir kap içerisinde en yüksek bir yere koyarak çevresinde mumlar yakarlar. O gece Hz. Hıdır'ın işareti beklenir. Sabah olunca bu kavut yağ ve balda pişirilerek komşulara dağıtılır.

Sultan Newroz Bayramı: İlkbaharda yapılır. Şenlikler olur. Hitabeler söylenir. Geziler yapılır. Bu bayram hayatın fışkırışını, ışık ve sıcaklığını, zaferini Ehrimen ile ölümünün yenilgisini simgeler. Asıl Kürt halkının bayramı işte budur.

Kurban Bayramı: Bu bayramda kurbanlar kesilir. Şölen ve ziyafetler düzenlenir. Mezarlara ziyarete gidilir. Yemekler dağıtılır. Dersim'de yapılan kurban bayramının İslamiyet'teki Kurban bayramıyla hiçbir benzerliği yoktur. Bu töre eski inançlardan çıkıp gelmektedir.

Yezidi Kürtlerin Şeyh Addi İçin Yaptıkları Tören

Yezidiliğin kurucusu Şeyh Addi B. Misafir için yapılan türbe 1414 yılında Müslümanlarca yakılmıştı. Bir süre sonra Yezidilerce yeniden yapıldı. Bu türbe Yezidilerce Hac yeri sayılmıştır. Her yıl eylül ayının sonunda bu türbenin tavafla edildiğini ...

Hakkari'de Kuzu Kırma Bayramı

Hakkari yöresi Kürtlerin kendilerine özgü bir 'Zoma' yaşantısı vardır. Zomalar mayıs ayının ilk haftasından başlar ve 15 Kasım'a kadar 6.5 ay sürer. Mayıs ayının başlangıcından Haziran'ın ilk günlerine kadar Zomalar köye yakın mezralarda kurulur, Hayvanlardan elde edilen sütlerle peynir yapılır. Buna Bahar Zoması adı verilir. İkinci göç Yaz Zoması adıyla anılır. Havalar ısındığında, yaylalarda otlar büyüdüğünde halk için artık göçebe hayat başlar, Yaz Zoması'na halkın bütünü katılır. Zoma hayatı genellikle keçi kılından yapılmış su geçirmez çadırlarda geçer. Bu çadırların bazıları ise 40-50 kişiyi içine alacak ve barındıracak büyüklükte dir.

İşte Yaz Zoması içinde genellikle Ağustos ayında "Kuzu Kırma" bayramları yapılır.

NEWROZ BAYRAMI

Zalim Dahhak'a karşı Demirci Kawe (Kawa)'nın önderliğinde halk ayaklandı. Kurtuluşunu sağladı. Newroz işte kurtuluşu, özgürlüğü muştulayan böyle bir zaferin bayramıdır. ... Newroz bayramının, diğer bazı uluslarca da kutlanmakta olması, onun evrenselleşen gücünü gösterir. ... Kuşkusuz bu bayramın bağımsızlık ve özgürlük

duygularıyla donanması, zulme karşı bir başkaldırıyı simgelemesi, onun değişik toplumlarca da benimsenmesine yol açtı.

Newroz'un tartışma götürmeyen özellikleri şunlardır:

- Zulme, sömürüye karşı ezilen ve sömürülen halkın ayaklanmasından kaynaklanan bir bayram oluşu.
- Ayaklanma liderinin Demirci Kawe gibi bir emekçi olması.
- Hareketin ve onun doğurduğu bayramın Kürt tarihi ve Kürt uygarlığıyla ilgili bulunması.
- Özgürlük savaşını amaçlayan ve taşıyan bu bayramın evrenselleşerek başka uluslarca da benimsenmesi.
- İnsanlık tarihinin kaydettiği en eski özgürlük bayramı oluşu.
- 2603 yıllık bir zaman süresi içinde devamlı her yıl kutlanan bir bayram oluşu.

Newroz Bayramı Yapısında Yer Alan Tarihi Kişiler Üzerine

Dahhak efsanesi B. Nikitin'in sandığı gibi İran çıkışlı değildir. Dahhak'ın zulmüne karşı ölümden kurtarılan gençlerin sığındıkları dağ da, Demawend dağı olamaz.

Öte yandan F. Spegel'in öne sürdüğü gibi "Dahhak" olayının İran'ın Kürt yörelerinde aşiret çatışmalarından yansıdığı olması sayı da hiçbir bilimsel bulguya dayanmaz.

Newroz'un Tarihsel Temeli ve Yanlış Tanılar

Ülkemizde Demirci Kawe'yi Pers Kralı Sirus (Kums) sanan yazarlar da çıkmıştır. Fr. Spiegel ve B. Nikitin bile olayı yanlış da olsa Kürt aşiret kavgalarına —dolayısıyla yine bu efsanenin sahibi ve yaratıcısı Kürt halkına— bağladıkları halde...

Newroz Bayramı İÖ 1600 yıllarına yaklaşan dönemlerde ortaya çıktı. Zerdüştlüğün kutsal kitabı *Zend Avesta'da* Newroz'dan söz edilir.

Aslında Newroz'un çıkışıyla, Demirci Kawe ustanın başkaldırması olayını birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü Newroz Bayramı Babil'in Kürt-Kassit Devleti'nce işgali sonrası ortaya çıkmış; Demirci Kawe olayı ise İÖ 612 yılında yaşanmıştır. Demirci Kawe usta her yıl yapılmakta olan Newroz bayramından yararlanmış, bayram için toplanan halkın varlığından yola çıkarak, dağlarda Newroz ateşlerini yaktırarak isyanı başlatmıştır. Ancak aradan geçen zaman içinde Newroz bayramıyla bu başkaldırma olayı halk tarafından bütünleştirilmiştir.

Demirci Kawe

Dahhak'ı öldüren Demirci Kawe adlı Kürt kahramanı hakkında tarihten arta kalan detaylı bilgilere sahip değiliz. Başkaldıran halka önderlik ettiği ve Dahhak'ın zulmüne son verdiği anlaşıyor.

Demirci Kawe'nin ayaklanmada bayrak yaptığı deri önlüğü sonradan yeşil (kesk), kırmızı (sor), sarı (zor) renklerle süslenip bayraklaşmış ve Kawe'nin adına adanmakla Kawe'ye bayrak anlamında 'Direfş-E Kawe' denmiştir.

1946 yılında kurulan Mehabad Kürt Cumhuriyeti'nce kullanılmış olan bayrak da bu renkleri taşır.

Bu Bölümden Çıkan Sonuçlar

Şehname'de anlatılan bu efsane tümüyle Kürtlerle ilgilidir.

Kawe bu olayda başkaldırının liderliğini yapmış, deri önlüğünü bayrak olarak kullanmıştır. Başarıdan sonra da yönetimi Feridun'a vermiştir.

Firdevsi'ye bu anlatıları için kaynaklık yapan kitap Avesta'dır.

Avesta'nın yazıldığı ve Zerdüş'tün yaşadığı dönemde Pers devleti yoktu. Bu devlet tarihte ilk kez Avesta'nın yazılışından yüz yıl sonra kurulmuş ve kendisine resmi din olarak Zerdüştlüğü ve kutsal kitap olarak da Avesta'yı seçmişti.

Gutilerin, Kassitlerin ve İÖ 534 yılında da Medlerin egemenliklerinin son bulmasından sonra Pers halkının bu ülkelere ait bir kültürü inanç yoluyla yaşatmaları, onu yaratmak anlamına gelmez.

KÜRTLERDE AT KÜLTÜRÜ

Batılı tarihçiler uygarlığın tekerleğin keşfiyle başladığını söylerler Bu söz biraz abartmalıdır ama yanlış da değildir. Atı tarihte ilk kez ehlileştirip binek ve çekme aracı olarak kullanan Kürt halkıdır. Aynı halk ehlileştirdiği atın çekeceği tekerleği de keşfetmiştir.

Asya'dan geldiği söylenen atın İÖ 2000 yıllarında Mezopotamya uluslarında arabaya koşulduğunu, savaş av işlerinde kullanıldığını gösteren insan boyu kaya kabartmaları...

Kürtler atı ehlileştirmekle kalmamışlar, onların bakımı ve hastalıklarıyla da uğraşarak veterinerliğin temelini atmışlardır. Eski inançlarda her mesleğin, her sanatın bir piri, bir peygamberi vardı. İşte Zerdüşt Peygamber de veterinerliğin piri ve peygamberi olmuştur.

Kürtlere Özgü Bir At Sporü: Cirid

Cirid oyununun Kürtlere özgü bir spor türü olduğu tüm dünyaca bilinmektedir. "Cirid" sözcüğü de Türkçeye Kürt dilinden geçmiştir.

Cirid oyunu Kürt ırkı atlarla yapılır. ... Bu ırk atlar küçük ve gürbüz yapılıdır.

Bazı yörelerde de yetiştirilen cirid atlarının sol arka ayağıyla sağ ön ayağına çapraz köstek vurularak idman yaptırılır.

ATI EHLİLEŞTİRİP EĞİTEN HALK: KÜRTLER

Ünlü tarihçi ve arkeolog Contenau ... "Sümerler yalnız eşeği biliyorlardı. Atı sonradan gördüler" diyor ve bunu kanıtlamak için de Sümerlerin atı *Dağ eşeği* olarak adlandırdıklarını anımsatıyor. Sümerler deveye de Mısır yörelerinden ve Filistin üzerinden geldiği için "Deniz eşeği" demekteydiler.

Atın Firavunlar ülkesinde bilinmemesine karşın Asya'da da durum Mısır'dakinden farklı değildi. ... Atın ehlileştirilmesi ve eğitilmesi işi Zağros'ta Mitanniler ve Kassitler zamanında olmuştur. ... Gilgameş Destanında attan söz edilmektedir.

KÜRT HALKINDA HALI VE KİLİM SANATI

Kök Boyanın Elde Edilişı

Bazı renkler yünün doğal yapısından ve hiçbir ürün kullanılmadan elde edilir. Örneğin temizlenen yapağı önce elde didilir. Sonra değişik renkteki yapağılar ayrılır. Ebruli renk elde etmek isteniyorsa, siyah, kahverengi kurşuni ve beyaz renkli yapağılar eşit miktarlarda karıştırılıp gri renk elde edilir.

Boyalık otu adı verilen kök boya çiçeklerinden ve marucak adındaki havuca benzeyen bir bitkiden kırmızı renk elde edilir.

Kırmızının diğer bir tonu ise cochenille (koşenil) adı verilen ve sebzelerle musallat olarak onları yiyen böceklerden yapılmaktadır. Ancak kırmızının açık renkli olanı ateşböceği dediğimiz böceklerden yapılır ki yörede bu böceğin çok az olması ve elde edilmesindeki güçlükler yüzünden bu boyayla dokunan halıların değeri çok büyüktür. ... Katır tırnağının sap ve çiçeklerinden ve nar kabuğundan sarı renk yapılır. Krem rengi boya için, kaysı yaprakları ya da badem yapraklarından yararlanır. Siyah boya demir pasından ve genellikle Dersim yöresinde bulunan özel bir çamurdan çıkarılmaktadır.

Mavi boya için Kürt yerleşim merkezlerinde hayvan idrarının kullanıldığını saptadık. Bu şekilde elde edilen mavi renk hiçbir şekilde güneşte solmaz.

Cemşid'in ikinci güneş oluşu, 21 Mart Bahar Bayramı, Kürt halı ve kilimlerinde köşe yanları içeri çekik altıgen çiçek bahçeleriyle sembolize edilmiştir. Demirci Kawe'nin başkaldırması, Kürt halı ve kilimlerinde örs ve çekiç motifleriyle vurgulanır. Başkaldırının simgesi olan meşaleler sütuna benzeyen ve içi yampiri çizgilerle çekili tepesinde alev şekli çizilmiş geometrik bir yapı içinde sunulmaktadır.

GENEL SONUÇ KÜRTLERİN UYGARLIĞA KATKILARI

Mezopotamya'yı çeviren dağlara Zağros adı verilmiştir.

Kürtlerin harman olduğu Zağros bölgesinin en yüce dalı, en yüce budağı Cudi Dağıdır.

Kürt Guti halkı ... Sümer halkıyla sınır komşusu olarak ... Başlangıçta hiç bilinmeyecek kadar çok eski zamanlardan beri Zağros dağlarında yaşamaktaydılar.

Gutiler İÖ 2550 ya da 2622 yılında Sümer topraklarını tümüyle ele geçirdiler. Bu yörede büyük bir uygarlık kurdular.

Guti Kürtlerinden sonra Zağros bölgesinden inerek aynı yörelerde devlet kuran Kassit (Kusi) Kürtleri oldu. Kürt Kassit Devleti İÖ 1896'da kuruldu. Babil ikinci kez işgal edildi. Kassitler, 1160 yılına kadar tam 730 yıl insanlık tarihini, kültürünü yönlendirerek, sanat ve edebiyatın, heykeltıraşlığın, bilimin temellerini attılar.

İşte bu siyasi çizgi; Kassitlerle aynı dönemlerde devlet kurmuş olan Kürt Mitanni İmparatorluğu, Urartular ile İÖ 612'yle 535 yılları arasında en ihtişamlı dönemini yaşayan Med Kürtlerine kadar iner gelir.

Biz bu yazımızda Kürt halkının uygarlığa yaptığı katkıları vurgulamak istiyoruz.

Tarihte ilk Uluslararası Antlaşmaları Yapan Kürt Halkıdır

Bilim Alanındaki Kürt Buluşları

Kürt Kassit Devleti matematik ve geometrinin ilk prensiplerini insanlığa sundu. Arkeolog Maurice Meuleau, dünyada ilk ağırlık ve uzunluk ölçü birimlerinin Kassitler döneminde Babil'de ortaya çıktığını belirtir. Yine aynı bilim adamı bildiğimiz takvimin hazırlanmasında ay sistemine uyarak önemli bir adım atan bu topluluğun, bu gereksinimi karşılamak için astronomik gözlemciliğe yöneldiğini ve bu dalda ilk göksel bulguların Kassitler tarafından bilim dünyasına sunulduğunu anlatır.

Dünyada ilk rasathane Urfa'da yapılmıştı.

İnanç Üzerine

Kürtler Zerdüştlük, Yezidilik gibi yenilikçi ve ilerici inanç sistemleri yarattılar. Tasavvuf (Bir'sellik) yöntemiyle de kendi eski inançlarını İslamiyet'le uzlaştırdılar.

1191 yılında düşüncelerinden ötürü idam edilen Suhreverdi'nin yankılar uyandıran şu sözü çok ünlüdür:
'İnsan, eksik bir Tanrı, Tanrı, mükemmel bir insandır.'

Günümüzde ne acıdır ki, kardeş Kürt halkının kültürü, uygarlığı kasıtlı olarak göz ardı ediliyor. Oysa buna ne gerek var? Türk ve Kürt halkının kardeşliği birinin diğerini yok görmesinden geçmez. Önemli olan Türk ve Kürt halkının gurur ve onur verici özelliklerini ortaya çıkararak eşitliğin koşullarını yaratmaktır.

Sonuç

İnsanlığı ilk kez mağara hayatından kurtaran, emekleyen çocuğu ellerinden tutup yürüten, uygarca bir yaşamın koşullarını tarihte ilk kez oluşturan Sümerler ve Kürt halkı olmuştur.